

NORDEN NU

4 – oktober – 2017

Ellemann

Norden må passe bedre på de baltiske lande. Danmark svigter

Lykketoft

Norden skal kæmpe samlet for FNs verdensmål

Mød Christina Hesselholdt – Danmarks nominerede til Nordisk Råds Litteraturpris

Mød Steffen Brandt – forsanger i TV-2 om ny nordisk bevidsthed

Kommunalvalget skal fremme venskabsbyerne

af Mogens Jensen

Kommunal- og regionalvalgkampen er nu godt i gang op til valget den 21. november, så det er nu, borgerne har indflydelse på den politik, der skal føres de næste fire år.

Jeg håber, at Foreningen NORDENs medlemmer vil benytte valgkampen til at sætte de nordiske venskaber på dagsordenen i forbindelse med valgmøderne rundt om i landet. Der er brug for en nordisk stemme – også ved de lokale valg.

De nordiske venskaber er generelt blevet nedprioriteret på kommunalt plan de senere år. Alligevel har de danske kommuner mere end 300 internationale venskaber, hvoraf langt størstedelen er nordiske. Venskaberne bliver brugt vidt forskelligt, men ud over at fastholde de folkelige forbindelser, som er nok så vigtigt, så er der efter min mening også et stort potentiale i at bruge venskaberne til at få nye ideer til den kommunale - og for den sags skyld også regionale - drift.

I en tid, hvor kommunerne har svært ved at få økonomien til at hænge sammen med ønskerne på alle de udgiftskrævende områder, som folkeskole, daginstitutioner, ældrepleje, integration og sundhed, kan man udnytte de erfaringer, som de lokale venskaber med de andre nordiske lande kan give. Kommunerne overser den mulighed, venskaberne giver for at overføre erfaringer fra de kommuner, man samarbejder med i Norden.

Helt praktisk vil en udveksling af centrale medarbejdere mellem de

kommunale forvaltninger kunne give en *best practice*-overførsel, som kan gavne os alle sammen. Bedre muligheder for at skabe forenklinger på de enkelte områder, der kan give mere velfærd uden at omkostningerne dermed stiger.

Selv om vi er gode, er det ikke nødvendigvis sådan, at de danske kommuner er de bedste på alle områder. De udvekslede medarbejdere skal ikke bare op at drikke kaffe med kollegerne i de andre nordiske kommuner. De skal gennem udvekslingen op og få inspiration til ændrede arbejdsgange, bedre og mere effektive metoder på hver deres område, og tage erfaringerne med hjem og udnytte dem i den hjemlige kommunale drift.

Vi vil gerne have bedre offentlig velfærd, men vi må også bruge kloge løsninger. Og her har de nordiske venskaber meget at byde på.

Mogens Jensen, Foreningen NORDENs landsformand

NORDEN NU

Udgiver:
Foreningen Norden
Vandkunsten 12
1467 København K

Telefon: 35 42 63 25
landskontoret@foreningen-Norden.dk
www.foreningen-norden.dk

Landsformand Mogens Jensen, MF
Generalsekretær Peter Jon Larsen

Protektor:
Hendes Majestæt
Dronning Margrethe II

Redaktion
Esben Ørberg
ansvarshavende redaktør
Søndergade 21, 3700 Rønne
Telefon: 27 25 80 40
redaktion@foreningen-Norden.dk

Kenn Clarke
grafisk tilrettelægger
kennclarke@gmail.com
<http://kennclarke.wix.com/clarke>

Annoncesalg
Mads Tjærby
72 22 70 80 / 27 50 70 80
mads@vendemus.dk
www.vendemus.dk

ISSN: 0901-4950.
Tryk: Rosendahls

NORDEN NU udkommer i januar, april, juni og oktober.

Næste nummer udkommer 8. januar.

Næste nummer er årets store rejse-udgave, hvor Magasinet bringer indrykninger af afdelingernes rejseomtaler. Sidst frist for indlevering af tekst og billeder er den 22. november til redaktionen.

Uffe Ellemann-Jensen:

Norden må ikke svingte de baltiske lande

af Esben Ørberg

På besøg hos Uffe Ellemann-Jensen som hele sit politiske liv har arbejdet for, at de baltiske lande bliver knyttet stærkere til Norden. Det gælder især nu, hvor Rusland har meldt sig ud af internationalt samarbejde og skræmmer balterne, siger han.

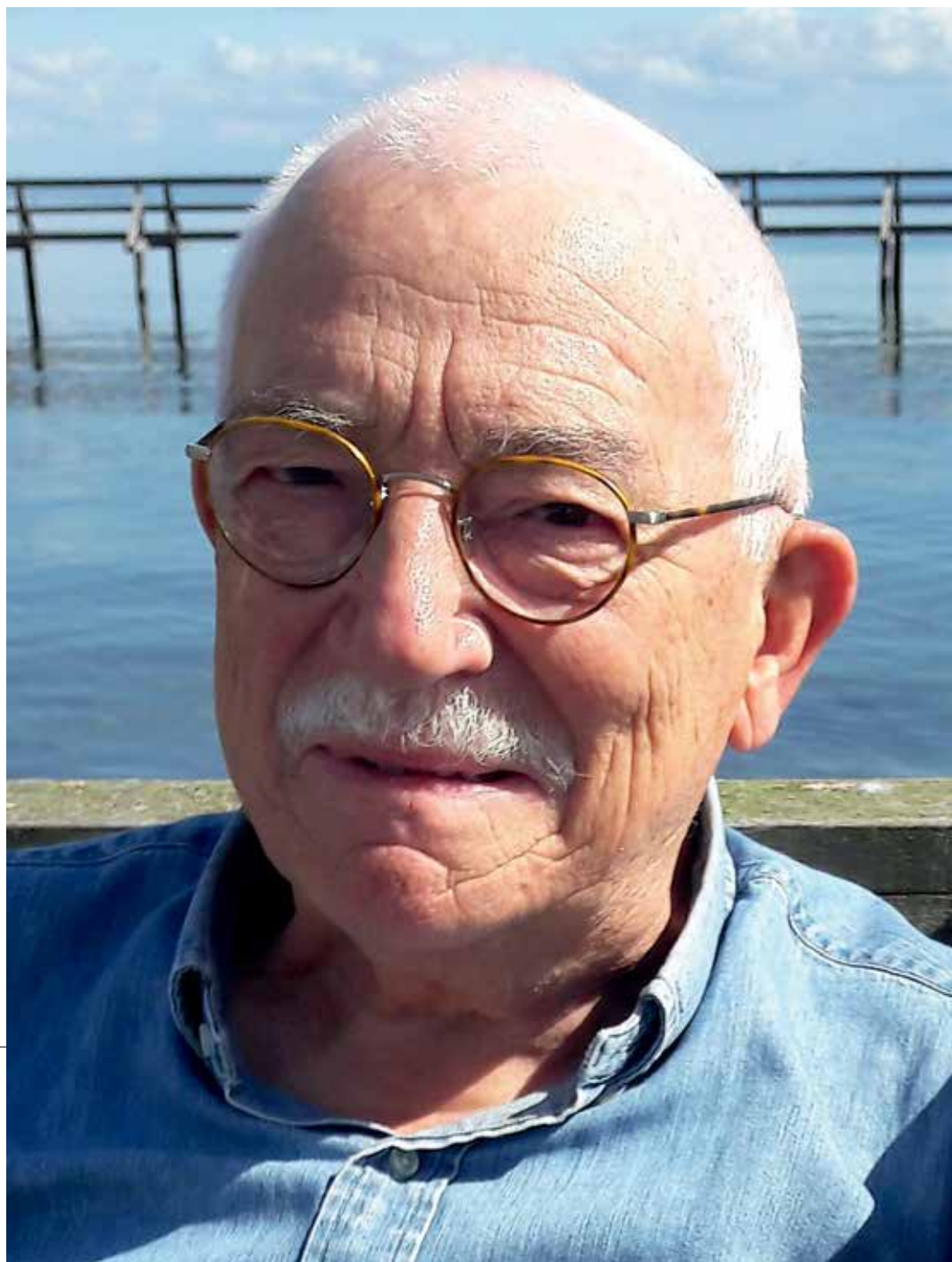
Da jeg en solrig augustformiddag ringer på døren til Uffe Ellemanns ende-rækkehus på Sundvænget i Hellerup, har han allerede arbejdet et par timer med sidste bind af sine erindringer fra arbejdsværelset, der vender direkte ned til Øresund.

Uffe Ellemann-Jensen bor på kysten, hvor Østersøen glider gennem Øresund og møder verdenshavene. Men det er ikke derfor, at han ofte er blevet kaldt *Mr. Baltic Sea*. Tilnavnet skyldes hans politiske blik gennem 30 år, som i høj grad var – og er – rettet imod Østersøen og dens 11 tilgrænsende nationer. Og det er netop Østersøen og Norden, vi især skal tale om i dag.

25 års baltisk frihed

Det er nu 25 år siden, at Uffe Ellemann som udenrigsminister, sammen med sin tyske kollega

- Vi orker ikke længere at rejse oversøisk. Nu vil vi udforske endnu mere af Norden. Vi kommer meget i Norge, hvor min kones søster bor. Men mit foretrukne rejsemål i Norden er svenske Østerlen med Kivik og kongegravene, Nordens pyramider, og Ales Stenar. Dem bliver jeg aldrig træt af at besøge! Foto: Esben Ørberg

Hans-Dietrich Genscher, skabte Østersørådet for at få alle Østersønationer til at tale sammen i kølvandet på Sovjetunionens opløsning. Men vi begynder i slutningen af 80'erne:

- Min estiske kollega, den senere præsident, Lennart Meri sagde: Det var tæt på, at vores skæbne også var blevet jeres. Og det gik op for

mig, at han havde uhyggelig meget ret. Russerne var meget tæt på - ikke blot 'befriede' de Bornholm, men de kom også tæt på Danmarks sydgrænse. Heldigvis kom Montgomery først og stoppede dem ved Lübeck, siger Ellemann.

- Med Gorbatsjov kom der optøning i Baltikum og jeg følte, at vi skulle

støtte balternes frihedsbestræbelser, blandt andet ved at invitere Litauens statsminister Prunzkiene til Danmark i 1990. Russerne blev rasende over vores officielle modtagelse af hende, og den russiske ambassadør protesterede voldsomt i Udenrigsministeriet. Men vi afviste protesterne med henvisning til, at vi aldrig havde anerkendt, at de tre

Fra det stiftende møde i Østersørådet (CBSS) ses fra venstre Henning Christophersen, EU-kommissær og derefter følger udenrigsministrene: Paavo Väyrynen, Finland, Andrzej Kozyrev, Rusland, Hans-Dietrich Genscher, Tyskland, Thorvald Stoltenberg, Norge, Uffe Ellemann-Jensen, Algirdas Saudargas, Litauen - delvist skjult bag Ellemann, Lennart Meri, Estland, Krzysztof Skubiszewski, Polen - skjult t.v. bag Meri, Margaretha af Ugglas, Sverige, Janis Jurkans, Letland. Jón Baldvin Hannibalsson, Island - mangler, da Island først kom med i CBSS senere. Foto: cbss.org

lande var blevet en del af USSR. Dernæst oprettede vi baltiske informationskontorer i København, og næste skridt var diplomatiske forbindelser, selvom det skete i en anspændt atmosfære, fortæller Ellemann-Jensen, som endnu i dag husker tid, sted, forløb og aktører helt nøjagtigt.

Første land i verden til at anerkende

- I forvirringen under kupforsøget mod Gorbatsjov i august '91 placerede de baltiske lande, som på

det tidspunkt stadig var en del af Sovjetunionen, grænsevagter mod Sovjetgrænsen. Det valgte vi at tage som et bevis på, at balterne havde kontrol over egne grænser, selvom der stadig var masser af sovjetiske tropper i de baltiske lande. Dermed kunne vi genoptage de diplomatiske forbindelser, som blev afbrudt i 1939, da de baltiske lande blev besat af Sovjetunionen. Danmark var det første land i verden, som genoptog diplomatiske forbindelser med de tre lande, efter at de havde genvundet deres selvstændighed, og Genscher og jeg var enige om, at vi derefter måtte etablere et forum, hvor alle landene talte sammen.

- Det blev til Østersørådet i 1992, hvor det genforenede Tyskland sad side om side med russerne og alle os andre. Vi gav hinanden håndslag på, at væsentlige emner om demokratierne i vores lande, skulle omkring møderne i Rådet. Senere i 90'erne, efter at jeg havde forladt dansk politik, stiftede jeg tænketanken Baltic Development Forum, som understøtter vækst i regionen. Det er en slags 'Østersøens Davos' og fungerede især godt, da Putin endnu blev anset som en, der kunne tales fornuft med, lyder det fra en af historiens længst siddende udenrigsministre, som i dag konstaterer, at nok er Rusland stadig med i forsamlingerne. Men mere af navn end af gavn.

- Rusland har jo reelt meldt sig ud af en række internationale samarbejdsorganer, selvom de formelt stadig sidder med. De er passive, har ingen dagsordener og lader sig repræsentere på lavt plan, konstaterer Ellemann-Jensen tørt.

Balterne blev glemt

Selvom offentlighedens interesse for Østersøen – især sikkerhedspo-

litikken – blev nedtonet i slutningen af 90'erne og begyndelsen af det nye årtusinde, mener han ikke, at Østersørådets succes kan bestrides.

- Vi forberedte de baltiske lande på at komme med i de internationale organisationer, herunder EU og NATO. Og det gjorde den socialdemokratiske regering, der fulgte efter vores i 1993, bestemt også. Især Hans Hækkerups indsats som forsvarsminister har jeg den dybeste respekt for.

Hvad skete der fra midten af 90'erne?

- Vi kom ind i en normaliseringsperiode og godt for det. Sikkerhedspolitik var vi i en nedspændingsperiode. Men da først balterne var kommet med i EU og NATO, var det som om mange, også medierne, tabte interessen for regionen. Vi så f.eks., at de danske ambassader i de baltiske lande blev dramatisk nedbemandet og stadig er det.

Nordisk interesse svækkes

- Situationen dengang minder mig lidt om, hvordan det gik med det nordiske samarbejde. Da det på et tidspunkt var fyldt ud, og mange af dagsordenerne var gennemført, mistede mange interessen. Tilbage i slutningen af 40'erne havde vi forgæves diskuteret et nordisk forsvarsforbund, i 60'erne faldt forslaget om det nordiske fællesmarked NORDEK og i 70'erne kom Danmark med i EF. Sverige og Finland fulgte efter i 90'erne. Siden opstod der ikke store nye, nordiske projekter og Norden opfattes i dag ikke længere så påtrængende, så nødvendig, fordi vi i høj grad også orienterer os europæisk og globalt. Jeg mener, det bør ændres efter den seneste udvikling i regionen.

Hvordan ser du situationen i Øst-regionen i dag?

- Lavspændingstiden er ovre. Regionen har store sikkerhedspolitiske risici, og Danmark er desværre det eneste land, som endnu ikke har forberedt sig på det nye trusselsbillede. Vi er det eneste land i regionen som ikke er gået i gang med at styrke forsvaret. Men det sker forhåbentligt nu.

Hvad er det da, at Danmark bør gøre?

- Først og fremmest styrke vores forsvar betydeligt. Og så bør vi ikke holde os ude af det europæiske forsvarssamarbejde i EU, som betyder så meget for Finland og Sverige. Det handler jo også om vores egen sikkerhed. Et tættere forsvars- og sikkerhedspolitisk samarbejde i Norden kunne give et boost til det nordiske samarbejde, men det vil også være et vigtigt supplement til den sikkerhed, vi har som medlem af NATO. Tag nu de 100.000 mand, som Rusland netop har haft indsat i Zapad-øvelsen, der udspringer i Hviderusland og Kaliningrad. Denne enorme magtdemonstration er de baltiske lande selvsagt bange for. Men russerne blæser på de aftaler, der blev skabt under den kolde krig for at dæmpe hinandens bekymringer. Tidligere havde vi observatører med til de store militærmanøvrer, men efter russernes indtog i Georgien i 2008 bliver vi ikke længere inviteret - selv om russerne troligt inviteres med til de vestlige øvelser.

Danmark glemmer sit eget regionale forsvar

- I den situation er der udstationeret meget beskedne NATO-styrker i de baltiske lande og Polen. Det er en slags "vejbump", som skal demonstrere overfor russerne, at

vi er solidariske i NATO. Danmarks bidrag er 200 mand, som skal udstationeres i Estland under NATO-kommando. Det er lidt beskedent, selv om vi også bidrager med fly til overvågning af det baltiske område. Samtidig ser vi, hvordan Finland og Sverige, som ikke er NATO-medlemmer, yder langt større bidrag til sikkerheden i området. På den hjemlige front har Sverige genindført værnepligten og deltager ivrigt i NATO-manøvrer. Finland deltager også, og har moderniseret sit forsvar betragteligt. Hvis du medregner hele den finske mobiliseringsstyrke, har Finland en større hær end Tyskland.

Et politisk flertal i Danmark har jo bestemt, at vi ikke skal deltage i EUs forsvarssamarbejde. Er vi ikke bundet af dette?

- Jo, men kun indtil en ny folkeafstemning afskaffer vores forbehold. Sverige og Finland, som end ikke er NATO-lande, er særdeles aktive i forsvarssamarbejdet og jeg mener sagtens, at vi kan holde til at tage imod Sverige og Finlands invitationer til tættere samarbejde.

Genindfør værnepligt – for begge køn

Anser du situationen i regionen for at være så højspændt, at den kan udløse en væbnet konflikt?

- Risikoen er til stede, blandt andet fordi der let kan opstå misforståelser, når russerne optræder så aggressivt. Derfor skal vi forsøge at mase på for at få genskabt et fornuftigt samarbejde med Rusland, men det gør vi ikke ved at optræde svage og splittede. Vi skal ikke være naive, men yde et reelt bidrag, når der eksisterer en reel sikkerhedspolitisk risiko. I Danmark ville jeg gerne begynde med at udvide værnepligten – for begge

køn – betydeligt. Nu vil nogen kalde mig en gammel koldkriger. Det er jeg også. Men jeg anskuer regionen i et realistisk lys. Og i det lys er vi nødt til at vise solidaritet med de tre små baltiske lande. Det lovede vi dem, da vi inviterede dem med i vores europæiske familie i EU og NATO.

Hvilken rolle mener du, at Norden spiller generelt i disse år, når vi ser bort fra sikkerhedspolitikken omkring Østersøen?

- Jeg har altid oplevet, at der helt automatisk opstår en høj grad af tillid, når vi fra Norden møder hinanden. Vores historie, sprog, kultur og samfundsindretning er tæt beslægtet. Vi er i familie! Derfor løser vi da også masser af opgaver sammen. I Berlin har vi oven i købet bygget et fælles ambassadekompleks og andre steder ude i verden har vi også meget tætte samarbejder rent fysisk. Jo, Norden vil altid spille en rolle i vores bevidsthed. Det fælles tilhørsforhold er en del af os selv. Men politisk set er der ikke meget at hente i disse år og på det sikkerhedspolitiske område virker det, som om Danmark nærmest er ligeglad med det nordisk-baltiske samarbejde.

Vi vender ryggen til Baltikum

Hvordan kommer det til udtryk?

- Senest så vi det i juni i år, da de nordiske landes parlamentsformænd var inviteret til møde med tilsvarende amerikanske topolitikere. Emnerne var i år mere påtrængende end nogensinde, ikke mindst bekymringer over den russiske Zapad-øvelse op mod de tre baltiske landegrænser. Og hvad sker der? Den danske formand, Pia Kjærsgaard, melder afbud med den begrundelse, at parlamentsformændene ikke skal

drive udenrigspolitik. Alle de syv andre deltog. Dermed vender hun ryggen til de baltiske lande og glemmer sin opgave som Folkeetingets formand. Hun prioriterer åbenlyst sit eget partis indskrænkede udenrigspolitik.

Bortset fra sikkerhedspolitikken, hvordan vurderer du da de øvrige nordiske institutioner i disse år?

- Ministeren for nordisk samarbejde råbte jo op for et par år siden, da hun var formand for Forenin-

- Herude lå et krigsskib og vogtede den amerikanske udenrigsminister George Shultz, da han var til middag hos os. Helt så megen haløj var der ikke, da den russiske udenrigsminister Eduard Sjevardnadse var på besøg, siger eks-politikeren, da vi er gået ned til Øresund – et stenkast fra hans og Alice Vestergaards hjem gennem 33 år. Foto: Esben Ørberg

gen Norden, med provokationen om at afskaffe Nordisk Råd. Jeg tror faktisk, at hun blev hørt og at man fik øjnene op for, at lige lovlig meget kører på rutiner efter en i forvejen fyldt dagsorden, siger Ellemann-Jensen med et grin. Ministeren er jo hans egen datter, Karen.

Da jeg forlader huset, er Uffe Ellemann-Jensen allerede på vej til arbejdsværelset igen. Han arbejder ikke blot på sidste erindringsbind. Det er i dag, at den sidste linje i sidste bind skal skrives. Det bind som handler om tiden efter politik. Udgivelse sidst i oktober.

Eventyrlyst trak norske Anne til Danmark

Nordisk Jobstart+ hjælper nordiske unge med at finde bolig, job og svar på praktiske spørgsmål. En super tjeneste, siger 21-årige Anne Sveberg Rebbestad, som bor og arbejder i København.

Af Jonas Lage Roelsgaard

21-årige Anne Sveberg Rebbestad bor med sin danske kæreste i det nordvestlige København, hvor hun arbejder som konsulent i rejseselskabet Albatros. Det var dog ikke kærligheden, men eventyrlysten som drev hende til Danmark.

– København er familiært, men alligevel lidt ukendt. Jeg ville teste det ud, men jeg havde ikke noget decideret mål, forklarer Anne.

– Det var en meget spontan beslutning. Man hører meget om Danmark i Norge, men alligevel er det lidt underligt, at vi ikke ved mere om hinanden i Skandinavien, siger Anne, som i øvrigt har lært at tale flydende dansk (hun kan endda sige 'røgede ørreder' uden at snuble i de bløde konsonanter!).

Glad for dansk

Hun mener, at dansk er et sejt sprog:

– Man lyder mere afslappet og selvsikker, når man taler dansk.

For Anne er skandinavisk nabosprogsforståelse et spørgsmål om indstilling og hun mener, at der er blevet skabt en mentalitet om, at vi ikke kan forstå hinanden, selvom forskellene ikke er mere end man gør dem til.

Første stop: Hellerup

Første destination i Danmark blev Hellerup lidt nord for København, hvor hun kunne bo hos en veninde. Efter to måneder fandt hun sit første arbejde, inden hun i september samme år blev optaget på lærerseminariet.

Et år efter sprang hun fra og begyndte på musikhøjskole i Testrup (folkehøjskole, red.), hvorefter hun fandt sit nuværende job hos Albatros. Her er hendes skandinaviske sprogkundskaber en stor fordel, kunderne er nemlig fra hele Skandinavien.

Jeg spørger Anne, om hun oplever nogen nævneværdig forskel mellem at arbejde i Danmark og Norge. Hun studser lidt, men kommer ikke på noget særligt – det skulle da lige være, at hun fik blomster af sin arbejdsgiver den første dag på arbejde, griner hun.

Egentlig har jeg glædet mig til at høre, hvilke grænsehindre hun har oplevet, men jeg bliver positivt overrasket over at erfare, at det har været stort set problemfrit. Informationstjenesten Hallo Norden og venner har hjulpet Anne godt på plads i byen, hvor omtrent 1500 nordmænd i øvrigt har valgt at studere.

Nordisk Jobstart+

Mens en ven hjalp med bolig, fandt Anne selv sit arbejde. Praktiske spørgsmål fandt hun svar på via nettet. Havde det været i dag, hun ville flytte til København, kunne hun have fået hjælp fra Nordisk Jobstart+, som er en ny tjeneste, som drives af Foreningen Norden.

Nordisk Jobstart+ hjælper nemlig både med at finde bolig og arbejde, svare på praktiske spørgsmål og ikke mindst ved at arrangere et kultur- og fritidsprogram, så man hurtigere falder til i det land man flytter til.

Anne har ikke hørt om tjenesten, men havde gerne benyttet sig af den i dag:

– Nej, men det er jo en super tjeneste! Som nordmand i København er det en kæmpe fordel, at der er et stort norsk miljø, så man kan få nye venner. Men det er ikke let, så jeres fritidsprogram lyder som en rigtig god idé!

Højskolebevægelsen

Ifølge Anne bliver man i Danmark opfostret i stærke fællesskab og et af de steder det tydeligst ses er i højskolebevægelsen. Det svarer til folkehøjskolerne i Norge, men i Danmark findes der også skoler byg-

I dag er Anne Sveberg Rebbestad ikke bare norsk, hun er klart nordisk. Sådan definerer hun sig selv.

get på samme værdigrundlag for hele skoleforløbet op til gymnasiet. Bevægelsen bygger på et idégrundlag, som i sin tid blev udstukket af N.F.S. Grundtvig og senere ført til virkelighed af Christen Kold.

- Jeg vidste ikke, at den danske højskole var grundstenen til den norske og svenske folkehøjskole. Jeg vidste ikke, at Olsen-banden var dansk. Jeg vidste heller ikke, at 'The Julekalender' var dansk. Skyldes det min ignorance eller er vi tillært en tankegang, som ignorerer, hvor forbundet vi alle egentlig er, spørger hun.

Nordisk identitet

I dag er Anne ikke bare norsk, hun er klart nordisk. Hun fortæller, at det at flytte til et andet nordisk land forandrer ens perspektiv.

– Det handler især om stereotyper og fordomme. På grund af mangel på kundskab, kan man tit danne sig et forkert indtryk af, hvordan folk er. Det indtryk jeg havde af Danmark, var dannet af et tosset Tivoli-besøg, en reklame, som fortalte mig, at det skulle være 'dejlig at være norsk i Danmark' og selvfølgelig det 'absurde' sprog.

– At flytte til et andet Nordisk land har hjulpet mig med at indse, hvor ens vi er, og hvor latterligt det er, at vi stadig har behov for at bevise, hvor uafhængige vi er af hinanden,» slutter hun.

Jeg spørger hende om, hvad hun synes om tanken om en nordisk forbundsstat.

– Det er absolut en god idé! Vi skal komme over den der nationale stolt-

hed, som står i vejen for, at man kan samarbejde mere.

Vi bliver enige om, at de største forskelle mellem de nordiske lande i virkeligheden er små og at vi har en tendens til at blæse dem op til at være større, end de egentlig er. Der kan måske være lidt med humoren. Er den mere grov i Danmark? Måske, måske ikke. Vi er ikke sikre. Vi slutter af med at blive enige om, at forskellene internt i begge lande er mindst lige så store som de forskelle, der måske, måske ikke, er mellem landene.

Artiklen har tidligere været bragt i Magasinet Norden, som udgives af den norske Foreningen Norden.

Tæt på den største pris

Hvert år nominerer komitéer i hvert af de nordiske lande to kandidater til Nordisk Råds Litteraturpris, den eneste internationale nordiske pris. Formålet med prisen er at øge interessen for nabolandenets litteratur og sprog – og at øge interessen for det nordiske kulturfællesskab.

Litteraturprisen gives udelukkende på grund af litterær kvalitet – og så

skal den være skrevet på et af de nordiske sprog. Der er ingen tradition for at nominerede eller modtagere skal være særligt optagede af Norden, ej heller at Norden skal være afspejlet i deres værker.

NORDEN NU har alligevel besluttet at teste årets to danske kandidaters forhold til Norden. Denne gang taler vi med Christina Hesselholdt, som

er nomineret for romanen 'Vivian' om den nu afdøde amerikanske fotograf Vivian Meier. Næste gang kan du møde Kirsten Thorup, som er nomineret for 'Erindringer om kærligheden'.

Prisen uddeles den 1. november i Helsingfors.

Norden gennemkrydset af mange nationaliteter – heldigvis!

Hun har håbet på at blive nomineret hele sit forfatterliv. Og nu er Christina Hesselholdt med i opløbet om at modtage Nordisk Råds Litteraturpris. Hun har selv en solid nordisk ballast fra sin mor.

Som barn i slutningen af 60'erne husker hun, når Foreningen Nordens tidsskrift, hvidt med et blåt bånd, kom med posten, fordi hendes mor var medlem af Foreningen Norden:

- Hos os var nordisk samarbejde højt vægtet og tilsvarende var der længe stor skepsis over for EF, som det dengang hed. Min mor så Norden som noget prægtigt og forbilligt, siger Hesselholdt, som er nomineret til Nordisk Råds Litteraturpris 2017 for romanen 'Vivian'.

Præget af moderens nordiske bevidsthed

- Min mor, der var født i 1931, og havde oplevet arbejdsløsheden og fattigdommen i mellemkrigstiden, værdsatte virkelig vores samfunds-

orden, det socialdemokratiske samfund, det solidariske skattesystem, fraværet af korruption, at den sociale sikring var for alle. Hun var tilpas ved tanken om et forbund af lande med en nogenlunde ens indstilling til mennesket, siger Christina Hesselholdt.

- Ligeledes var hun betænkelig ved et samarbejde med lande med en ikke fjern fascistisk fortid. Hun havde jo oplevet verdenskrigen. Senere blev hun imidlertid EU-tilhænger; vel ud fra en forståelse af og et stærkt ønske om, at sammenhold og forbund ville kunne forhindre krig.

Flasket op med nordisk litteratur

- Min mor var en stor læser, og hun var min første litterære inspirator og samtalepartner. Hun læste hele sit liv afsindige mængder af skønlitteratur. Blandt de nordiske forfattere, hun tidligt præsenterede mig for, var Sandemose, Vesaas, Sandel, Boye.

- Jeg har senere i perioder beskæftiget mig intenst med nordisk

litteratur. Da jeg i 90'erne sammen med Solvej Balle var redaktør af tidsskriftet 'Den Blå Port', var jeg velorienteret omkring, hvad der udkom i de nordiske lande. Jeg var i en årrække lærer på Forfatterskolen i København, som jævnligt mødtes med forfatterskolerne i Sverige og Norge; vi arrangerede nordiske seminarer, vi blev præsenteret for hinandens store forfattere. Inspireret af Poul Borum, der var min lærer, da jeg selv var elev på Forfatterskolen, gav jeg mig til at undersøge, hvad der fandtes af eksperimenterende nordiske kortromaner fra 1960-90. Siden oversatte jeg blandt andet Paal-Helge Haugens 'Anne' (1968) og Tor Ulvens 'Gravgaver' (1988). Begge bøger som har haft stor betydning for især den første del af mit forfatterskab.

Selvom Christina Hesselholdt ikke længere er helt så velorienteret om de nordiske litterære strømninger – har hun modtaget nomineringen til litteraturprisen med en overvældende glæde:

- Jeg har håbet på at blive nomineret i alle årene, siden jeg blev forfatter. Det er en virkelig stor ære at være med i opløbet til den ypperste pris, den eneste internationale, nordiske pris.

Litteraturen er global

- Jeg tror, at hvad det litterære angår, er det meningsløst at tale om noget specifikt nordisk. De nordiske læsere er i hvert fald fra og med det 20. århundrede blevet præsenteret for litteratur fra resten af Europa og USA med. De nordiske forfattere har ladet sig inspirere ud over alle grænser. Mange af os er nu mere rettet mod for eksempel Tyskland, Frankrig, England og USA, hvis kulturprodukter jo har præget os helt enormt. Det er vidunderligt, at det er sådan, at vi rækker ud mod så store dele af verden som overhovedet muligt. Det er langt vigtigere end at spejle sig i nogen og forsøge at hænge sammen med nogen, der ligner en selv.

Selvom Hesselholdt således ikke ligefrem hylder et Nordisk forbund, kan hun sagtens forstå og forklare, hvad Nordisk Råd mener med det 'kulturfællesskab', som litteraturprisen skal stimulere interessen for:

- Vi minder jo om hinanden, fordi vi er produkter af samme vilkår. Vi har nogenlunde ens politiske systemer, som har affødt overskud og velstand. Vi har stort set samme humor og vores sprog minder om hinanden. Hvis denne pris kan bidrage til, at læserne får øje på nordiske værker, de ellers ikke ville have set, og oven i købet får mulighed for at læse dem på deres eget sprog, er det selvsagt vældig fint.

eø

Christina Hesselholdt, født 1962: - Vi har brug for at møde og forsøge at forstå mennesker, som ikke ligner os. Både i Norden og udenfor. Foto: Jakob Dall

Samarbejde over landegrænser er fremtiden

For 17 år siden fusionerede MD Foods i Danmark med svenske Arla. Har Norden nogen betydning for Arla i dag? Vi taler nordiske islæt med Arla Foods bestyrelsesformand, som dog hellere vil tale internationalt. Samarbejde over grænser er hans drivkraft, hvad enten grænserne findes i Norden eller ude i verden.

Blot fordi man baserer størstedelen af sin virksomhed i Danmark og Sverige behøver man ikke have brændende nordisk interesse. Dette gælder også for Åke Hantoft, som i snart 20 år har været medlem af bestyrelsen i Arla Foods – de seneste seks år som formand. Hantoft er pragmatisk forretningsmand – til daglig er han landmand - om en hals.

- For vores markeder har EU enorm betydning og betydningen vokser fortsat. Vi opererer i en international atmosfære, som er nødvendig at acceptere. Større eksportvirksomheder skal konstant samarbejde over grænserne og havde Norge været medlem af EU, havde vi sikkert også arbejdet på en fusion der. Han medgiver, at de nordiske sprogs ensartethed måske nok betød noget, da Arla i Sverige i 90'erne så sig om efter en stor udenlandsk partner.

- Men i dag taler vi jo engelsk og det gør vores venner i Tyskland og Frankrig også. Engelsk er jo det internationale forretningssprog.

Spillede det ingen rolle, at det var et dansk selskab I fusionerede med?

- Jo, vi var omkring 9000 andelshavere i begge lande og med det nye hovedkontor i Århus, skulle man som svensker nu ringe til Danmark i stedet for Sverige. Det var nu ikke

noget større problem. Jeg oplever ikke større forskel mellem danskere og svenskere, end jeg gør mellem jyder og københavnere.

Hvordan bedømmer du fusionen nu – 17 år efter?

- Som markedet udviklede sig, var det nødvendigt. Vi mener, at det er nødvendigt med mindst én stor spiller på hvert nationalt marked, fordi der skal være kraft til innovation, ressourcer til at skabe nye produkter og sikre ernæringsrigtighed. Men der er – og bør være - stadig plads til små og mellemstore virksomheder ved siden af os. Vi traf et valg, som vi var tvunget til at træffe, hvis vi ville overleve som stor spiller. Hvordan vil du beskrive de danske og svenske markeder, da I fusionerede?

- Industrinationen Sverige havde stort set ingen tradition for at eksportere fødevarer. Tværtimod importerede vi fra Finland. I Danmark var der en langt større bevidsthed om, at eksport var vigtig.

- Vi kom ikke rigtig ud af stedet i Sverige, hvor myndighederne sagde nej til alle fusionsønsker. Derfor kiggede vi på nabolandene og valget faldt på Danmark, som havde blikket rettet både mod syd og mod Sverige for at finde lønsomme markeder. Danske MD Foods var jo også, som Arla, et andelsselskab,

ejet af landmænd. Og det lettede processen.

Hvordan mærker du forskellen på danske og svenske forbrugere?

- Vi spiser jo stort set det samme. Forskellen ligger sydpå, hvor forbrugere ønsker mere sukkerholdige produkter.

Hvad med arbejdsmarkederne i de to lande?

- Den vigtigste kulturelle forskel er, at en dansker har 3-5 arbejdspladser i løbet af sin karriere, mens svenskeren bliver i samme virksomhed hele arbejdslivet. Men vi går ikke så meget op i forskelle og ligheder landene imellem. Vi diskuterer med dem, der er, hvor vi er.

Hantoft bider altså ikke rigtig på nogen nordisk dagsorden. Men hvad med han selv personligt?

- Ja, da jeg var ung, var Norden mit store rejsemål. Jeg holdt meget af at opleve Norden – og gør det fortsat. Siden har jeg boet både i Danmark og England og er blevet mere internationalt orienteret med årene. Jeg finder det spændende at handle med varer på tværs af grænser, også når det ikke er så ligetil, som det er mellem Danmark og Sverige. Det er samarbejde over grænserne, som er vejen frem. Der er i hvert fald ingen vej tilbage! eø

Åke Hantoft

65 år, gårdejer i Laholm i Sverige (malkekvæg naturligvis), bestyrelsesmedlem i Arla siden 1998, næstformand i 2003 og formand fra 2011.

Arla

Arla Foods har 19.000 ansatte som behandler mælk fra 11.200 producenter. Årsomsætning: 75 mia. dkr. Hovedkontor i Århus og datterselskaber i Sverige, Storbritannien,

Holland, Belgien, Tyskland, Luxembourg. Arla er verdens 6. største mejerikoncern og verdens største producent af økologiske fødevarer. Alene i Danmark producerer Arla 90 pct. af dansk produceret mælk.

Foreningen Nordens formand, Mogens Jensen, er her på virksomhedsbesøg på et Arla-mejeri, hvor han vises rundt af netop Åke Hantoft. Det er dog ikke i sin egenskab af Norden-formand, at han besøger Arla. Fotoet er fra tiden, hvor Mogens Jensen var handels- og udviklingsminister. Foto: Arla Foods.

Nationalisme, folkestyre, skandinavisme

Dansk, nordisk eller ...? Den anden af tre artikler om det danske og nordiske ordstofs oprindelse. Vi er nået til tiden efter 1800, hvor vi ser på forfatningerne og sproget.

Af Henrik Hagemann

Islands folkeforsamling *Alþingi*, Altinget, blev oprettet i 930 og er verdens ældste. Ordet *Alþingi* kender vi helt fra de ældste skriftlige kilder; det var betegnelsen for 'alles ting' til forskel fra lokaltingene. Selv om Island indtil 1918

var en slags dansk amt, var der naturligvis en udstrakt selvforvaltning. Altinget var i midten af 1800-tallet centrum for Islands selvstændighedskamp mod den danske statsmagt og fik i 1874 en lovgivende myndighed med

et Overkammer med 12 medlemmer, de 6 udpeget af kongen, og et Underkammer med 24 medlemmer. Siden 1993 har Altinget ét kammer med 63 medlemmer.

Norge har ældste forfatning

I Norge fik man i 1814 Eidsvollforfatningen. Den er Europas ældste endnu gældende forfatning og har *Stortinget*, delt i *Odelstinget* og *Lagtinget*. Sådan er det stadig. Den forfatning var enestående demokratisk dengang som resultat af både oplysnings-tidens tanker om folkesuveræniteten, menneskerettigheder og magtdeling og også Norges specielle situation i 1814.

I Sverige hedder den lovgivende forsamling stadig *Riksdagen* også som etkammerparlament. Før 1971 var der tokammersystem med *första kammaren* og *andra kammaren*. Det er interessant at se hvor længe traditionerne også sprogligt lever videre: Når der i vore dage er møde i riksdagen, siger mange stadig at der er møde i *kammaren*.

De selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland har alle ordet *ting* som en del af navnet på den lovgivende forsamling: Færøernes Lagting, Grønlands Landsting (*Inatsisartut*) og Ålands Lagting. Det er pudsigt at alle de gamle vestnordiske områder af Norden (i sproghistorisk forstand) plus Åland anvender *ting* som en del af navnet.

Dansk i Danmark?

Mærkeligt nok: Der står ikke et ord i Danmarks Riges grundlov om sprog. Det indikerer at grundlovens vise fædre har anset det for en selvfølge at dansk er lovsproget, forvaltnings-sproget, skole- og uddannelsesspro-

get og kirkesproget i Danmark så at det er helt overflødigt at skrive noget om det i grundloven. I Sverige vedtog Riksdagen i 2009 en sproglov. I Sprognævnets daværende arbejdsudvalg drøftede vi dengang, vistnok helt uformelt - og derfor er det næppe med i mødereferaterne - vi drøftede, om vi skulle begynde at arbejde for en egentlig dansk sproglov i stil med den svenske. Det var jo i den periode hvor der havde været god gang i debatten om sprogpolitik. Vi blev enige om at der er forskel på svensk og dansk tradition.

I Sverige kan man godt have love som i grunden blot er ideelle fordringer og ikke rummer bestemmelser om sanktioner eller lignende. I den svenske sproglov står der endda at hvis der i en anden lov måtte være bestemmelser om sprog, så har disse bestemmelser fortrin frem for sprogloven. Den slags er vi ikke vant til i Danmark. Set udefra og sammenlignet med de øvrige nordiske lande er det påfaldende at vi i Danmark er så tilbageholdende med en direkte sproglovgivning. Vi har kun egentlige lovbestemmelser om sprog i retsplejeloven, i lov om Dansk Sprognævn og i lov om dansk retsskrivning.

Sproglove

Finland har bestemmelser i grundloven om national-sproget. Finland har desuden ligesom Island, Norge og Sverige egentlige, separate sproglove; nordmændene har vistnok i deres grundlov slettet den oprindelige bestemmelse fra 1814 om sprog, for den var vendt mod risikoen for en forsvenskning. I Finland er endda minoriteternes ret (især samerne, svensktalende finner og romani-talende) til at holde fast i deres kultur og sprog beskyttet af den finske grundlov. Så vidt jeg kan bedømme, har Europarådets konvention om minoritets-sprog spillet en rolle. Jeg kan ikke dy mig for at minde om at da man i sin tid her i landet overvejede hvordan man skulle forholde sig til denne konvention, var der gudhjælpemig et snæversynet Udenrigsministerium der foreslog, at vi fra dansk side skulle indplacere færøsk og grønlandsk som minoritetssprog. Det gav en del husspektakler. Med god grund.

Nordiske parlamenter

Danmark: Folketinget
Sverige og Finland: Riksdagen
Norge: Stortinget
Færøerne og Åland: Lagtinget
Island: Altinget
Grønland: Landstinget

Norge har måske verdens flotteste parlaments-sal, som oven i købet 'hviler' på Europas ældste forfatning fra 1814. Foto: Magnus Frøderberg, norden.org

Mårbacka – det store nordiske forfatterhjem

Selma Lagerlöfs far gik konkurs med slægtsgården Mårbacka, men 20 år efter brugte hun Nobelprisen til at generhverve sit elskede fødehjem. Mårbacka står intakt endnu her 110 år senere.

Af Nanna Drejer, litteraturforsker og foredragsholder

Selma Lagerlöf, portræt 1906. Foto: A. Blomberg

"Gården hedder Mårbacka, og her har boet godtfolk i gamle dage." Således skriver den svenske forfatter og Nobelpristager Selma Lagerlöf i læsebogen *Nils Holgerssons forunderlige rejse gennem Sverige* om sit elskede barndomshjem. Mårbacka er et af de mest kendte og besøgte forfatterhjem i Norden. Her så Selma Lagerlöf dagens lys den 20. november 1858. Ved hendes fødsel blev det bl.a. spået, at den lille pige ikke ville komme til at sætte en drejlsvæv op. Javist, men til gengæld blev Selma Lagerlöf en af verdenslitteraturens største vævere.

I romanen *'Anna Svärd'* lader Selma Lagerlöf Charlotte Löwensköld sige: "Men på den anden side er det sagtens også kun få, ja, meget få af os, der bliver i forårsblomsternes land. Vi bliver ført bort til noget større og mægtigere."

Selma Lagerlöf *kom* fra forårsblomsternes land, og hun *blev* ført bort til noget større og mægtigere. Selma Lagerlöf blev en verdensberømt forfatter.

Mårbacka ligger på gammel udtørret og senere opdyrket søbund på den østlige side af den lange sø Fryken i hjertet af Värmland. Den gamle sæterhytte stod opført i tingbogen fra 1609. En af sønnerne i slægtslinjen blev præst, og så kom Mårbacka til at være en præste-

Mårbacka i dag.

Foto: KM IDÉ, Östra Ämtervik

gård, omend den forblev i privat eje. Nu blev traditionen, at Mårbacka gik i arv fra præstekone til præstedatter, og præstedatteren fra Mårbacka skulle gifte sig med en præst, som kunne tage gården i arv. Herom skriver Selma Lagerlöf i romanen 'Liljecronas hjem', der er forfatterens slægtskrønike: "Hendes mand var nu den tredje præst i rækken, som boede der. Han havde båret sig ad ligesom forgængeren: giftet sig med præstedatteren og taget gården i arv." Denne tradition blev videreført lige til præstedatteren, Selma Lagerlöfs farmoder, i 1806 giftede sig med regiments skriver Daniel Lagerlöf. Derved brød farmoderen traditionen, og Lagerlöf-navnet blev nu uløseligt forbundet med Mårbacka. Mårbacka forblev i slægtens eje lige til 1888, da gården gik konkurs og måtte sælges. At faderen kuldsejlede med Mårbacka blev et stort traume for Selma Lagerlöf. Selma Lagerlöf uddannede sig til lærerinde i 1885 og virkede indtil 1895 ved Flickskolan i Landskrona. Skønt uddannet lærerinde blev det forfattergerningen, der optog og fyldte hendes liv. Selma Lagerlöf debuterede i 1891 med den bemærkelsesværdige roman 'Gösta Berlings saga'. Siden fulgte en perlerække af fortællinger, romaner og legender.

Det var medens Selma Lagerlöf var ung lærerinde i Landskrona, at

Mårbacka gled ud af slægtens eje. Selma Lagerlöf løftede sine hænder til himlen og ville fra nu af hige og trakte efter at vinde fædrene gård tilbage. Takket være sit forfatter-skab lykkedes det hende at tilbage-købe hovedbygningen Mårbacka og haven i 1907, samme år som hun var blevet æresdoktor ved universitetet i Uppsala.

Blandt Selma Lagerlöfs værker kan nævnes romanerne 'Jerusalem', 'Kejseren af Portugallien', 'Køresvenden', 'Hr. Arnes penge' og 'En herregårdshistorie'. Foruden romaner skrev Selma Lagerlöf også de smukke 'Kristuslegender' og 'Legenden om juleroserne'. For sit righoldige forfatterskab fik Selma Lagerlöf Nobelprisen i litteratur i 1909 som den første kvinde i verden, og i 1914 blev hun indvalgt i Svenska Akademien.

I dag er det 110 år siden, det lykkedes Selma Lagerlöf at generhverve

Mårbacka. Med Nobelprisen i 1909 købte hun omliggende jordtillæg og avlsbygninger, og kunne nu ned-sætte sig på Mårbacka som gods-ejer, forfatter og Nobelprismodtager. I 1921-1923 lod Selma Lagerlöf Mårbacka gennemrenovere til den statelige bygning, vi kan se i dag.

Selma Lagerlöf døde på Mårbacka den 16. marts 1940, 81 år gammel som den sidste kvinde på Mårbackas spindeside. Selma Lagerlöf blev stedt til hvile i familiegravstedet på Östra Ämterviks kirkegård, hvorfra der er en betagende udsigt over den lange sø Fryken. I 1942 blev Mårbacka åbnet for publikum - helt i Selma Lagerlöfs testamentariske ånd - og siden da er mere end 4 millioner gæster gået igennem Mårbackas stuer. Mårbacka er bestemt et besøg værd. Her mærker den besøgende det litterære vingesus, og Selma Lagerlöf lever videre i sit righoldige forfatterskab, skønt hun selv er forsvundet.

Malende fakkelbærere for nationale kosmopolitter

Folketingets formand måtte intervenere for at få grønlanderens Hans Lynge optaget på Kunstakademiet. Men så gik det også stærkt. Lars Kærulf Møller fortsætter sin serie om nordiske malere, som ikke er de allermest kendte. Hans Lynge blev tilmed en stor billedhugger og forfatter – og kulturpersonlighed.

Det seneste formandsvalg i Siumut, det socialdemokratiske regeringsbærende parti i Grønland, afspejlede med stor tydelighed konflikten mellem den radikale selvstændighedsbevægelse og en mere pragmatisk tilgang til forholdet mellem Grønland og Danmark.

En af de første, der talte om selvstændighed og ligestilling i Grønland var den store kulturpersonlighed maleren, billedhuggeren og forfatteren Hans Lynge (1906–1988). Han var modstander af den farlige nationalisme og tidligere landstingsformand Josef Motzfeldt har kaldt ham ”den mest markante fakkelbærer for, at det grønlandske folk skulle udvikle sig til nationale kosmopolitter, der kender verden og er bevidste om, at inuitbefolkningernes rolle kan være til inspiration for andre folkeslag”.

Syv års vinterrejser

Hans Lynge blev født i Nuuk og kom som 15 årig på Grønlands Seminarium for at uddanne sig som kateket. Efter at han i 1931 fik tuberkulose, måtte han opgive lærer- og præstegerningen og hellegede sig i stedet den politiske og kunstneriske virksomhed.

I årene 1946–53 foretog han lange vinterrejser for at indsamle etnografiske vidnesbyrd, myter og sagn, der siden kom til at danne afsæt

for mange af hans skildringer af det grønlandske folk.

Han var på det tidspunkt bosat i Danmark, hvor han i årene 1947–50 gik på Kunstakademiets billedhuggerskole, men trods skolingens bevarede han lykkeligvis sit oprindelige afsæt og de indsamlede sagn fik en stor rolle i hans kunst.

Hans Lynges kunstsyn lå langt fra det moderne, og det er et helt bevidst valg, at han opsøger Billedhuggerskolen hos den ældre og klassisk skolede professor Johannes Bjerg, og selvom det er i en brydningstid, hvor kunstnere som Asger Jorn, Ejler Bille m.fl. sætter nye dagsordener for kunsten, er det på Akademiet stadig den mere traditionelle og klassiske stil, man bliver undervist i.

Grønlander på Kunstakademiet?

I øvrigt kunne Hans Lynge som grønlander ikke umiddelbart optages på Akademiet, kun takket være intervention fra Folketingets formand, den senere kulturminister Julius Bomholt, blev han accepteret.

Et af Hans Lynges store billeder, der med tidens fylde vil ende som et centralt hovedværk i det planlagte nye Grønlands Nationalgalleri, i øvrigt tegnet af Bjarke Ingels, er

maleriet ’Naja’ fra 1966.

Billedet, der for en umiddelbar betragtning viser et interiør med en nøgen kvinde omgivet af en række personer, indskrives sig fornemt i den store norrøne fortælletradition, hvor fortællingen og allegorien forenes i en kunstnerisk form, der samlet lader sig aflæse både æstetisk og følelsesmæssigt.

Motivet tager afsæt i den fælles eskimoiske myte om solens og månens skabelse. Solen boede i samme hus som sin ældre bror månen, der havde fattet elskov til hende og udnyttede lampeslukningsfesten til at ligge med hende. For at finde ud af, hvem hun havde været sammen med smurte hun sod på hans næse og da lyset igen tændes, forfærdes hun over, at det er hendes egen bror og flygter ud af huset med en antændt tørv, dyppet i tran. Da hun er udenfor stiger hun hurtigt mod himlen. Månen forfølger hende også med en tot brændende lampemos, men hans mos gik ud og han nåede derfor ikke helt til himmels, men kun midt ud i rummet. Solen er varm, fordi hendes mos stadig brænder, mens månen er kold, men han forfølger hende stadig både nat og dag.

Den stærke nordiske tradition

Billedet er ikke kun interessant på grund af den bevægende historie,

Hans Lyngé, Naja, 1966. Olie på lærred. 54 x 70 cm. Privateje.

men også på grund af de maleriske kvaliteter. Hans Lyngé kombinerer på fornemste vis den nordiske tradition, som den kendes fra f.eks. islændingen Johannes Kjarval eller den bornholmske Oluf Høst, hvor natursyn, historie og identitet smelter sammen, samtidig med at han trækker på de erfaringer, han indhentede på studierejser til Frankrig og Italien.

Resultatet bliver et maleri, der uanset beskuerens forudsætnin-
ger formidler både myten og de
overordnede begreber og samtidig
det individuelle menneskelige. Ma-
leriet formidler den purunge piges
forfærdelse, da hun ser sodplet-
ten på næsen af sin bror, hendes
fornægtelse og fortvivelse, der
udtrykkes gennem kropsholdnin-

gen og den afværgende gestus,
genkendes uanset hvilken kultur,
man selv er rundet af. Billedet
indskrives derved som et af de
første og betydeligste i en tradi-
tion langt fra den danske, men
ubestrideligt norrøn.

*Lars Kærulf Møller er direktør for
Bornholms Kunstmuseum.*

Norden må gå i spidsen for FNs verdensmål og klimaindsats

Verdensmålene *bliver* dagsordenen for de næste mange år. Derfor har de nordiske lande en erhvervs- og beskæftigelsesinteresse i være ambitiøse med omstillingen. Det giver os muligheden for – som så mange gange tidligere – at opdyrke og udvikle nordiske virksomheder, der kan lægge sig i spidsen med teknologier og produkter, skriver Mogens Lykketoft, MF, fhv. udenrigsminister og formand for FNs Generalforsamling.

Af Mogens Lykketoft

Med opbakning fra alle verdens daværende stats- og regeringschefer vedtog FN i september 2015 de nye verdensmål – de 17 mål for bæredygtig udvikling. I december 2015 vedtog de i Paris langt mere vidtgående og præcise forpligtelser på ét af de 17 mål – kampen mod den globale opvarmning. Det var de to store fremskridt, der blev nået i mit år som formand for FNs generalforsamling. I begge var præsident Obamas USA en afgørende drivkraft.

Obama forstod bedre end sine forgængere, at USA trods sin enestående magt ikke alene kan løse verdens problemer, men har brug for internationalt samarbejde.

I stedet har USA nu fået en præsident, der foragter FN og vil skærene ned på Amerikas bidrag til og engagement i verdensorganisationen – og som er erklæret modstander af klimaaftalen. Det er en vældig udfordring for hele verden. Uanset alle sine svagheder – som især skyldes stormagtsuenighed i Sikkerhedsrådet – har FN bidraget væsentligt til de fremskridt, verden har nået de seneste 71 år. Med de nye politiske signaler fra Washington er alt dette truet.

Verdensmålene er ikke bare en bunke gode hensigter. Paris-aftalen var det største spring fremad om forpligtende indsats på klimaområdet, verden hidtil har set.

For at udrydde fattigdom og sult, og sikre alle mennesker adgang til sundhedspleje og uddannelse, er vi nødt til at finde andre veje end dem, vi har fulgt de foregående 70 år. I et stærkt internationalt samarbejde, hvor de rige lande hjælper de fattige, er vi nødt til at forene denne kamp med meget stærkere indsats for ligestilling mellem kønnene og reduktion af de uhyrlige økonomiske uligheder både indenfor de enkelte lande og landene imellem. Vi er nødt til at binde det hele tæt sammen med en forstærket indsats mod miljøkatastrofer og klimaforandring. Det kræver en hurtig og revolutionerende ændring af hele vores måde at producere, forbruge og fordele velstand på. Men med den hastige udvikling i viden og teknologi kan målet bringes indenfor rækkevidde.

Fra år 2000 blev antallet af ekstremt fattige i verden halveret. Men det meste skete i Kina – og i en økonomisk model, som også kineserne nu

selv erkender ikke er bæredygtig. Det er kun godt en syvendedel af verdens 7 mia. indbyggere, der har en så overdådig ressourcekrævende levevis som os i Vesten. Men et par mia. i bl.a. Asien er i fuld fart på vej derhen. Realiteten er imidlertid, de ikke kan opnå denne levevis og vi ikke kan beholde den. Vi skal alle ændre retning: Dette er nemt at forstå, når man husker, at vi er tre gange så mange mennesker som for godt 70 år siden, og vi bruger ikke kun tre gange så meget af klodens kapital – men meget, meget mere.

Der er grænser for vækst i forbruget af klodens uerstattelige ressourcer. Men der er ikke grænser for vækst i kvalitet – vi *kan* ændre levevis, uden at vi i vores del af verden behøver at opleve det som tilbageskridt, og sideløbende med at vi udrydder den ekstreme fattigdom.

Omstilling til vedvarende energi er afgørende for klimaet. Den lettes af dramatiske tekniske fremskridt, der sænker prisen på sol- og vindenergi. I Indien, hvor titusindvis af landsbyer endnu mangler elektricitet, er det nu billigere at sætte solceller op

end at anlægge et net fra et kraftværk, der oser af fossilt brændstof.

Men den nødvendige omstilling kræver stærke regeringer og et stærkere og bedre internationalt samarbejde.

De nordiske lande har en helt særlig mulighed for og forpligtelse til at gå i spidsen for et opgør med de nationalistiske tendenser i tiden.

Verdensmålene er ikke mindst for os i Norden en meget nærliggende fremtidsvision, Vi har brug for en

Lykketoft: - Bæredygtighed er, som en stor del af det amerikanske erhvervsliv råber til Trump lige nu, ikke et påfund fra kineserne for at genere amerikansk produktion, men en stadigt bedre *business case* for USA.
Foto: pixabay.com

fælles handlingsplan for at realisere målene både nationalt og internationalt. Sverige har indtil nu været mest ambitiøst i så henseende, og der er brug for at vi andre haler ind på svenskerne.

De nordiske lande er allerede forrest i udviklingen af en lang række bæredygtige løsninger. Vi har også indtil for nyligt været frontløbere i udviklingsbistand – herunder bistand via FN-systemet. Men har i varierende grad skåret ned på den ellers fornemme indsats. Vi bør løfte indsatsen på ny – ikke mindst i en situation, hvor FN og udviklingslandene rammes af amerikanske budgetnedskæringer.

I forhold til verdensmålene kommer udviklingsbistand ikke mindst til at handle om at opbygge vel-fungerende myndigheder og offentlige institutioner. Rige og fattige lande må arbejde sammen om at bekæmpe korruption, økonomisk kriminalitet, skattesvig, skatteflugt og skattely, så rige selskaber og individer kommer til at betale skat, der hvor de tjener deres penge. Her skal man hente en stor del af de enorme midler, der i kommende år skal i investeres i omlægning til forsyning med vedvarende energi, nye trafiksystemer, ny byplanlægning og byggeteknik, affaldshåndtering osv.

Men også i den private sektor kræves globalt tusindvis af milliarder i nye og anderledes bæredygtige investeringer. Det vil kræve nye finansieringsformer, som Verdensbanken og de regionale udviklingsbanker allerede for fuld kraft arbejder med, men som skal inddrage også den private finans- og forsikringssektor, pensionskasserne og kapitalfondene.

Der er et meget stort progressivt erhvervsliv – inklusive nogle af klodens største virksomheder – der allerede

er fuldt engageret og kan se en langsigtet forretning i at handle bæredygtigt. Fremtrædende erhvervsledere appellerer til regeringerne om at sikre de rammer for markedsøkonomien, der gør det indlysende at investere i det, der er bedst for menneskeheds fremtid, fordi det samtidig er der, man i det længere perspektiv kan tjene flest penge.

Vi i Norden kan lægge os i spidsen med at lægge de rammer for markederne i form af påbud, forbud og ny skattesystemer – der understøtter nødvendige adfærdsændringer. Vi kan lette skatten på det, vi gerne vil have mere af – som produkter, der er holdbare og kan repareres let og billigt. Vi kan øge skatten på det, vi ved, der skal spares på, fordi det opvarmer kloden med drivhusgasser – ikke mindst kul, olie og gas.

Lande, der går i spidsen her – sådan som de nordiske lande hidtil har gjort – kan ikke alene gavne egen omstilling, men kan også fremelske virksomheder, der kan skabe nye og bedre arbejdspladser i resten af verden.

De 17 verdensmål er dybt indbyrdes forbundne. Mål 16 - om fred, retfærdighed og stærke institutioner - er dog en forudsætning for fremskridt på alle de andre områder. Vi får ikke udryddet den ekstreme fattigdom, hvis ikke vi standser krige og de humanitære katastrofer. En voksende andel af verdens heldigvis faldende antal ekstremt fattige er dem, der lever i krigszonerne eller i de hårdt belastede nabolande. Så selv om intet mål er vigtigere end andre, er der ét, der skal tages fat på her og nu med særlig styrke, hvis ikke konsekvenserne af manglende handling skal stjæle opmærksomhed og ressourcer, der skulle have været brugt på at komme fremad på hele dagsordenen.

Videnskabens budskab til os lyder: Hvis ikke vi handler NU, så vi kan begrænse den globale opvarmning til højst 2 grader over temperaturen før industrialiseringen, vil opvarmningen accelerere og kan blive umulig at få under kontrol.

Hvis det sker, vil vi om få årtier have hundredvis af millioner mennesker på tvungen folkevandring, fordi deres nuværende livsgrundlag forsvinder på grund af stigende vandstand i havene, spredning af ørkener og nedsmeltning af de gletsjere, der i dag forsyner en milliard mennesker med ferskvand. Man behøver ikke megen fantasi for at forestille sig de konflikter og omkostninger, der vil følge af, at mange hundrede millioner mennesker på grund af klimaforandring skubbes til andre mange hundrede millioner. Det kan alt for nemt komme til at opsluge alle de ressourcer, vi skal bruge til at udrydde fattigdom og sult i denne verden.

Derfor er klimaindsatsen det aller-mest presserende. Derfor var det så opløftende, at man i december 2015 kunne enes om den hidtil mest forpligtende internationale aftale på dette område. Ikke endnu tilstrækkeligt, men et grundlag, der - med de nærmeste års forventede teknologiske landvindinger og yderligere politisk mobilisering - kan nå at bringe os på ret kurs.

Vi kom så langt, fordi de to største økonomier – verdens to vigtigste lande, USA og Kina – ved denne lejlighed omsider var enige om, at klimaaftalen var i deres egen interesse og de derfor i fællesskab bankede alle de mest bagstræberiske lande på plads.

Derfor var skiftet i USAs holdning til klimasagen efter præsidentskiftet så skræmmende og bedrøveligt.

Lykketoft – her i FNs formandstol med Lars Løkke Rasmussen på talerstolen: Mål 16 - om fred, retfærdighed og stærke institutioner - er en forudsætning for fremskridt på alle de andre områder. Vi får ikke udryddet den ekstreme fattigdom, hvis ikke vi standser krigene og de humanitære katastrofer. Foto: Polfoto, United Nations

Den ene af Paris-aftalens motorer gik for en tid i stå. Alligevel er der en vis portion optimisme i behold. På COP22 i Marokko i november 2016 – lige efter det amerikanske præsidentvalg – bekræftede resten af verdens lande nemlig deres løfter fra Paris. Og i USA ser vi, at de store byer og kysterne fastholder deres store ambitioner – og det er faktisk dem, der skal stå for den største del af investeringen i omstilling af energisystemer, trafik, byplanlægning m.v. Selv i den republikansk-regerede oliestat Texas investeres der lige nu flere penge i vedvarende energi end i olie.

Bæredygtighed er – som en stor del af det amerikanske erhvervsliv råber til Trump lige nu – ikke et påfund

fra kineserne for at genere amerikansk produktion, men en stadig bedre *business case* for USA, som det store land i unødigt og uklogt stort omfang overlader til kineserne ved ikke at leve op til Paris-aftalen. Måske gør netop dette efterhånden indtryk på præsidenten.

Verdensmålene *bliver* dagsordenen for de næste mange år, og det meste af verden vil rette ind i velforstået egeninteresse.

Derfor er det indlysende, at de nordiske lande har en erhvervs- og beskæftigelsesinteresse i være ambitiøse med omstillingen. Det giver os muligheden for – som så mange gange tidligere – at opdyrke og udvikle nordiske virksomheder,

der kan lægge sig i spidsen med de teknologier og produkter, andre lande også får brug for.

Vi har i vores del af verden alle betingelser for at få uforholdsmæssig stor andel i alt det, der skal redde klodens fremtid. Vel at mærke, hvis der er et systematisk samarbejde mellem statsmagten via regeldannelse, medfinansiering og en massiv satsning på forskning og udvikling fælles med erhvervslivet. Men vi fastholder ikke førerpositioner ved at læne os tilbage og hvile på tidligere tiders laurbær. Kineserne og mange andre *har* forstået, at klima og bæredygtighed rummer umådelige nye forretningsmuligheder for dem, der fatter det først og bedst.

Vi er båret af den gode vilje

De nordiske værdier udfordres af en verden i skred. Vi må med vores store nordiske åbenhed lære at håndtere de bevægelser i verden, som 'ikke fatter', at det demokratiske system er det eneste rigtige. Lyder det fra sangeren og sangskriveren Steffen Brandt fra bandet TV-2. Anledningen er koncertrækken 'Udenfor Sæsonen' på Bornholm i september, som har det nordiske rum som tema.

Hvad er dit eget, private forhold til de øvrige nordiske lande og til Norden som helhed?

- Udover at jeg har rejst meget i de nordiske lande og endda rigtig meget på Færøerne og i Grønland, så er mit forhold først og fremmest kulturelt. Det handler om film, musik, kunst og især litteratur. Jeg orienterer mig meget mere i den nordiske litteratur end i den anglo-amerikanske. Både de store klassikere, men især de store nulevende, som f.eks. Knausgård, Espedal, Per Petterson, Hallgrímur Helgason og Niviaq Korneliussen.

Hvilke ord vil du sætte på begrebet Norden?

- Fælleskab, sammenhængskraft, historie, perspektiv.

Hvilke værdier knytter os sammen i Norden?

- Frisind og åbenhed. Rummelighed og demokratisk livssyn. Social ansvarlighed og medmenneskelig forståelse. Alt sammen værdier som er under pres og som dagligt udfordres af en verden i udvikling eller skred, om man vil. Men grundlæggende er vi båret af den gode vilje og en selvforståelse som i øjeblikket kan virke lidt rådvild. Hvordan håndterer den store nordiske åbenhed de bevægelser i verden, som tilsyneladende ikke køber vores præmis? Vi må finde sammenhængskraften

i stedet for bare at pege fingre af dem, der går ind for et andet fællesskab.

Kan vi blive for selvgode, selvhævdende i Norden? Er vi virkelig så gode, så langt fremme på næsten alle samfundsområder og så harmoniske?

- Ja, selvgod kan man altid blive, og jeg tror ikke, vi er i tvivl om, at vores måde at forstå verden på er den rigtige. Vi møder ofte andre livs- og verdensanskuelser med en vis utålmodighed og vi kan ofte høre os selv sige, at i bedste fald kan der gå generationer inden "de" fatter, at f.eks. det demokratiske system er det eneste rigtige.

Danmark er som det eneste nordiske land direkte geografisk forbundet med Europa. Hvad er vi danskere først og fremmest? Nordiske eller europæiske?

- Jeg tror, det er lidt lige meget, hvad, vi danskere tror, vi er, nordiske eller europæiske. Vi har reelt set ikke noget valg. Vi er både, danske, nordiske og europæiske og verdenssamfundsborgere. Men derfor kan vi jo godt gå ind i mindre fællesskaber som det nordiske og derfra tilbyde resten af verden inspiration og handlekraft. Jeg synes, vi samlet set har så meget at byde ind med i forhold til en ny offentlighed og identifikation, som verden sukker efter.

Hvordan tror du, at det nordiske samarbejde vil udvikle sig fremover? På hvilke områder tror du, at der vil ske en forandring?

- Jeg tror, at kulturen har en afgørende betydning i forhold til at styrke et nordisk fællesskab. Det mest tydelige eksempel er vel tv-serien 'Skam' som på rekordtid fik unge og for den sags skyld voksne til med stor selvfølgelighed at kaste om sig med norske slangord - ganske enkelt *greit*. Udover selvfølgelig at et tilfældigt gymnasium i Oslo danner rammen om en fortælling om moderne nordisk liv anno 2017. Den samtidshistorie kunne ligeså godt være fortalt fra et centrum i Østjylland.

Du har valgt at invitere Norden indenfor i koncertrækken 'Udenfor Sæsonen' under Bornholms Kulturge 2017. Hvorfor?

- 'Udenfor Sæsonen' har i år valgt at udforske det nordiske rum. Den nordiske tone, historien og fællesskabet er måske ikke det, der ligger først for i disse globaliseringstider. Men der er en nordatlantisk akse med et kulturelt slægtskab, som tåler dagens lys, ja mere end det, som måske endda kan bidrage til at afklare vores egen identitet og ståsted. Et godt udgangspunkt for en dialog med det nye og det fremmede.

Idéen er at Danmark, Færøerne, Grønland og Island samles på

"Midt i hele globaliseringssnakken drukner noget af det væsentligste, vi har - nemlig vores egen identitet, historie og kultur. Og vi er ikke bare dannet af Danmark, men af Norden." Steffen Brandt til Daniel Øhrstrøm i Kristeligt Dagblad 15.9. Foto: skandinavian.dk

scenen i et musikalsk fredsmøde, hvor sangen bygger bro over til tider oprørte vande - for måske at tage de første skridt mod et fremtidigt ligeværdigt samarbejde, et åbent rum, en fælles klangbund.

Hvordan fik du ideen til det 'nordiske' rum i 'Udenfor Sæsonen' i år?

- Vi har i 'Udenfor Sæsonen'-koncert-rækken haft blik på det nordiske før, ganske enkelt fordi det har føltes og føles naturligt at udvikle et kulturelt slægtskab ind i en ny tid.

Hvilke nordiske mennesker har gjort størst indtryk på dig gennem tiden?

- Udover de ovennævnte forfattere så selvfølgelig Astrid Lindgren, Monica Zetterlund, Bo Kaspers Orkester, William Heinesen, Rasmus Lyberth, Ingmar Bergman, The Cardigans, Dag Solstad, Rolf Lassen, Björk og jeg kunne blive ved i timevis.....

Kan du komme på et sted, som symboliserer Norden bedst? Hvilket sted i Norden har du følt dig bedst tilpas – og hvorfor?

- Af storbyer synes jeg Stockholm og Oslo har format som Berlin og Paris. Natur og sanseligt Viderø på Færøerne og Ilulissat i Grønland.

Redaktionelt ps: Interviewet med Steffen Brandt er foretaget pr. mail. Først med flere mailvekslinger og til sidst med fremsendelse af spørgsmålene, som Brandt havde et par uger til at svare på.

"Mange er bange for alle forandringerne i øjeblikket, men man glemmer, at vi står på et stærkt fjeld af værdifællesskaber med vores nordiske naboer." Steffen Brandt til Daniel Øhrstrøm i Kristeligt Dagblad 15.9.
Foto: Skandinavian.dk

Steffen Brandt

Steffen Brandt er født i 1953. Stiftede gruppen Taurus i Århus i 1973. Da den blev opløst i 1979 fortsatte en del af medlemmerne i TV-2, som siden er blevet et af Danmarks mest

populære bands. Han står hvert år i spidsen for koncertrækken 'Udenfor Sæsonen' på Bornholm, hvor han også bor en stor del af især vinterhalvåret. I årets tema om nordiske

rum optrådte han blandt andre sammen med Eivør fra Færøerne, Helgi Jónsson fra Island og grønlandske Rasmus Lyberth.

Preikestolen

— majestætisk og vild

Cruise med dagstur til Preikestolen

Hirtshals–Stavanger

fra

690,-*

per person

når 2 eller flere rejser sammen.

Bestil din rejse på
fjordline.com // +45 979 63 000

fjordline.com

* Prisen inkluderer: Overfart Hirtshals-Stavanger tur/retur, 2 eller 4 sengs standard kahyt og bus til og fra skibet og Preikestolen Parkering. Periode: Udrejse mandag: 11.9, tirsdag: 29.8, 3.10 og 17.10 onsdag: 6.9, lørdag: 26.8, 2.9 og 9.9. Brændstofstillæg, skatter og afgifter er inkluderet i prisen. Der vil være tillæg for anden overfart, kahyt, bil, ekstra personer og nætter. Forbehold for trykfejl. Alle priser er i DKK. Se mere om turen på fjordline.com.

Nordens største bidrag til verdenslitteraturen

Sagen om udleveringen af de islandske håndskrifter blev i højere grad danske husspektakler end en slægtsfejde mellem Danmark og Island. Henrik Hagemann fortæller en lille saga om sagaerne i anledning af 20-året for håndskriftsagens endelige afslutning.

Af Henrik Hagemann

'Håndskriftsagen, dens hele behandling og afslutning, er en helt enestående foreteelse, der meget gerne måtte blive til et forbillede til efterfølgelse for andre nationer. Et meget smukt eksempel på, hvordan man kan løse de vanskeligste og prekæreste sager i venskabelighed og med brodersind, såfremt gensidig forståelse og fornuft får lov til at råde.'

Således udtrykte Islands undervisningsminister Sverrir Hermansson sig på Islands vegne i generaldebatten ved Nordisk Råds session i Folketinget i 1986. Det var kvitteringen for at 'den vanskeligste og prekæreste sag' i forholdet mellem Danmark og Island nu var formelt afsluttet. Undervisningsminister Bertel Haarder takkede for de meget venlige ord. Men først i 1997 blev den sidste del af håndskrifterne overdraget til Island. Beretningen om udleveringssagen er i sig selv lige så spændende som en af de gamle slægtssagaer med helte og skurke, ædle skikkelser og forfængelige egoister, alliancer og konflikter.

Verdenslitteratur

De oldislandske sagaer og eddadigte er Nordens fornemste bidrag til verdenslitteraturen før H.C. Andersen. Derfor var spørgsmålet om placeringen af håndskrifterne hjerteblod for Island, der jo først havde fået sin selvstændighed i 1918.

I fyrste-statens tid var København det politiske, administrative og kulturelle centrum. Københavns Universitet var også Islands. Det var derfor naturligt at en mængde af de kulturværdier der blev indsamlet i Island, blev opbevaret i København. Nogle af de fornemste kom som gaver til enevoldskongen og blev placeret i Det Kongelige Bibliotek, deriblandt Flatøbogen med norske kongesagaer, og Codex Regius med eddadigte; andre blev indsamlet af forskere til forskningsbrug. Den flittigste og kendteste indsamler var Árni Magnússon, der døde i 1730. Han havde testamenteret sin store samling på i hvert fald 2.500 numre til et fond under universitetet for at sikre at teksterne blev bevaret og udgivet. Árni Magnússon havde været en lidenskabelig samler og forsker; han samlede bøger og håndskrifter, uanset deres tilstand, hvad enten de havde været brugt til fyld i bogomslag, var skåret i strimler eller havde været skåret til som snitmønstre.

De tekster der indgik i samlingerne er mindst lige så vægtige bidrag til verdenslitteraturen som H.C. Andersen, Henrik Ibsen og August Strindberg.

Selvstændighed og ejendomsret

Det var psykologisk en naturlig følge af den fulde selvstændighed

at man i Island efter krigen ville have alt hjem, og man betragtede groft sagt alt af islandsk oprindelse i Danmark som islandsk ejendom. Det holder ingen steder juridisk, men ingen islandsk politiker overhovedet vovede dengang at antyde at Island måske ikke havde noget retskrav. Derfor kunne man ikke fra islandsk side heller acceptere ordet 'gave' i mange år.

Sagen havde adskillige aspekter: Udenrigspolitik, jura (kunne regeringen disponere over håndskrifterne?), forskningspolitik, nationalisme. I den politiske verden var der i alle årene et bredt flertal for at imødekomme de islandske ønsker et langt stykke, men af mange rimelige grunde kunne man ikke acceptere påstanden om at Island havde et retskrav, og heller ikke at alt skulle udleveres.

Interessante aktører

Adskillige i den danske forskerverden gjorde livet hedt for politikerne i 1960'erne. Set med mine øjne var mange af forskernes politiske horisont ualmindelig snæver eller nationalistisk.

En lysende undtagelse udgør den nok fagligt mest kompetente af dem alle, professor Jón Helgason (i Island mest kendt som en fremragende lyriker). Han havde været

professor ved Københavns Universitet siden 1929 og var bl.a. sekretær for Kommissionen. For ham var det spørgsmålet om, hvor man kunne forvente de bedste forhold for forskning i materialet, i Reykjavík eller i København. I København var forholdene ikke gode, mildt sagt. Helt uden brandsikring til langt op i 1960'erne.

Ved siden af Jón Helgason, som jo var dansk embedsmand, lyser islandske Sigurður Nordal op. Han havde både faglig indsigt og politisk forståelse, og både før, under og efter sin periode som Islands ambassadør i Danmark 1951-57 var han en fremragende rådgiver og formidler mellem de islandske og danske politikere.

Sagen var mere end besværlig både politisk og juridisk, men endelig: I 1971 overrakte undervisningsmi-

nister Helge Larsen ('onde Helge') Flatøbogen og Codex Regius til sin kollega, undervisningsminister Gylfi Þ. Gíslason, ved en højtidelighed på Islands Universitet. Den dag havde skolebørnene i Reykjavík fri.

Det blev indledningen på den egentlige udlevering, som kom til at vare indtil 1997 og først blev færdig, fordi Bertel Haarder egenhændigt foretog den sidste fordeling af samlingen. Fagfolkene i delingsgruppen kunne ikke blive enige. Så slog ministeren i bordet. Moralen af al balladen er: Lyt med skepsis til fagfolk, når de udtaler sig om politiske spørgsmål.

5,6 kilo litterært guld

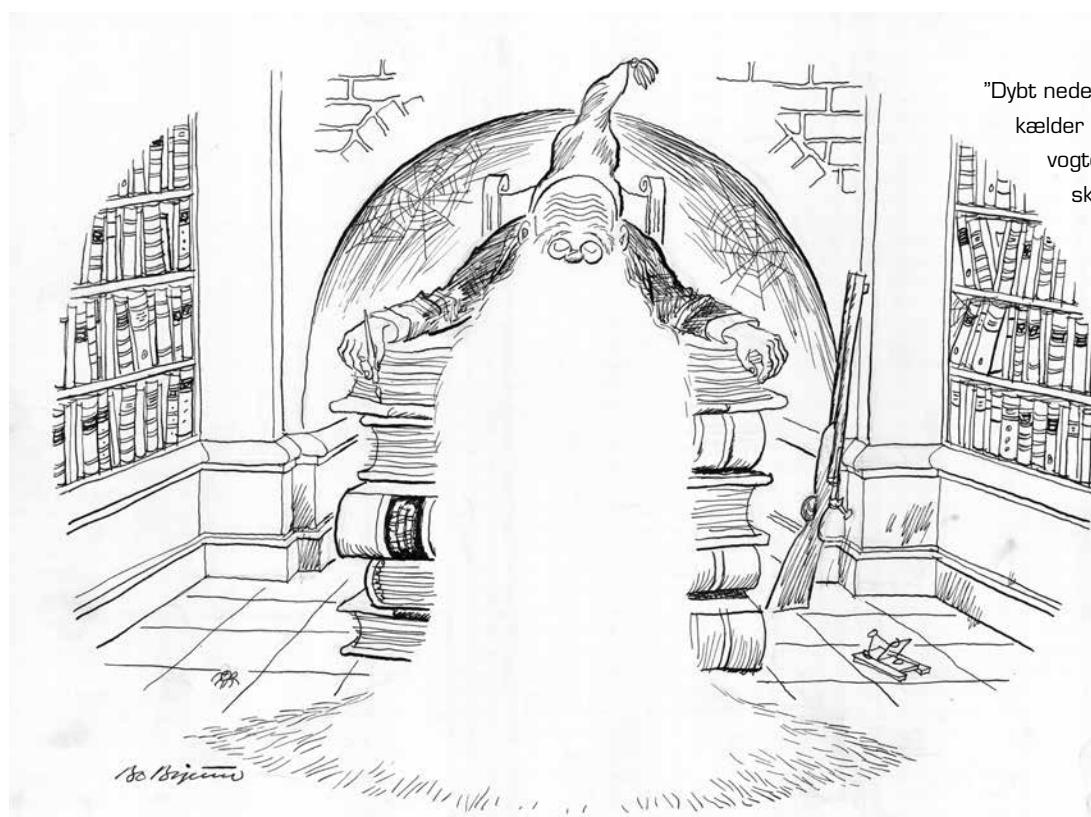
Danmark og Island har et nært og tæt forhold i dag. Det viste sig senest i januar i år. Den nytiltrådte præsidents første officielle udlandsrejse gik til København. Præsident

Guðni Th. Jóhannesson viste en fin gestus over for Danmark og danskerne ved at holde sin tale ved dronningens taffel på et formfuldendt dansk.

I Den Sorte Diamant overrakte han 700 eksemplarer af nyoversættelsen til moderne dansk i fem bind af de såkaldte islændingesagaer, en udgave som professor Thomas Bredsdorff i sin anmeldelse i Politiken kaldte *5,6 kilo litterært guld*.

Der er virkelig tale om en folkegave. De 700 eksemplarer af det store værk er betalt ved en landsindsamling i Island, ikke af den islandske stat, og de sendes ud til samtlige danske folkebiblioteker.

Det er en folkegave der også indirekte siger noget om vores indbyrdes forhold.

"Dybt nede i Det Kgl. Biblioteks kælder sidder Holger Danske og vogter de islandske håndskrifter, og han vågner kun op, når nogen forsøger at tage dem fra ham". Sådan lød billedteksten til denne Bo Bojesen-tegning i Politiken for 20 år siden, da håndskriftssagen var på sit højeste – og mange ikke forstod, hvorfor skrifterne kunne skabe så megen debat. Tegning: Bo Bojesen/VISDA.DK

Dagens tegning 3-8p. TIRSDAG (d. 4/4)

Fortællinger om dialog og pressefrihed i Norden

Nordisk debatbog sætter den svære ytringsfrihed til debat for at styrke pluralismen og de nordiske demokratier

- At ytre sig i det offentlige rum er at gamble med sin identitet, skriver feminist og menneskerettighedsaktivist Emma Holten, om de sociale mediers påvirkning af unges valg om at gå ind i politik, og hun fortsætter:

- For dem, der er engagerede i for eksempel ungdomspolitik, er det selvfølgelig oplagt at ytre sig, men for de *læg-unge* – dem der bare observerer, er politisk stiltingtagen og refleksion ikke en særlig attråværdig måde at fremstille sig selv på. Det er simpelthen for socialt risikabelt.

Mange unge holder sig fra at engagere sig politisk, fordi de er bange for at blive hængt ud på sociale medier. Det er for socialt risikabelt, skriver danske Emma Holten i debatbogen. Foto: Norden.org

Det kalder Emma Holten for et stort tab. Hun sætter fingeren på et af de ømme punkter, når det handler om de sociale mediers betydning for den demokratiske debat. Hun er en af de 14 aktivister, forfattere, journalister og akademikere spredt over hele Norden, der har leveret kapitler til en ny nordisk debatbog, hvor Nordisk Ministerråd sætter fokus på dialog og ytringsfrihed. Bogen er en opfølging på en nordisk heldagskonference på World Press Freedom Day 2016 i Helsingfors og blevet til i samarbejde med Nordisk Journalist Center i Århus.

Kapitlerne går i en mosaik tæt på *hate speech* og dens konsekvenser, på hvordan nogen tjener penge på *fake news* og på hvordan algoritmen er på vej til at blive den nye redaktør. De fortæller også om betydningen af selvregulering i medierne og hvorfor undersøgende journalistik er så vigtig for vores demokratier. Et digt sætter gang i refleksionerne. Kapitlerne er meget forskelligartede i både indhold og form. Alt efter temperament kan det for nogle virke forvirrende og for andre nærværende, fordi diversiteten i sig selv er en kvalitet.

- Fortællingerne i bogen er virkelighedsnære og i en journalistisk form, der når bredt ud, og det tror jeg er bogens styrke. Det betyder nemlig at både den almindelige borger og politikerne, der skal træffe beslutninger ser udfordringerne tydeligere, siger bogens journalistiske redaktør, Mogens Blicher Bjerregård om bogen.

Seniorrådgiver ved Nordisk Ministerråd, Per Lundgren, er ministerrådets redaktør på bogen og fortæller, at den er en del af et samlet initiativ for at forstærke demokratiet og ytringsfriheden samt bidrage til en holdbar medieudvikling i Norden og han tilføjer:

- Næste milepæl er et ekspertmøde her i efteråret, hvorfra vi bringer budskaberne videre til Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd, hvor vi håber sidst på året sammen at kunne drøfte, hvordan Norden kan være med til at understøtte udviklingen af frie og innovative medier, oplyser Per Lundgren.

eø

Verdens bedste værdier i verdens bedste lande

De fem små nordiske lande er ikke verdens navle. Men opfører sig ofte, som om de er. I en ny bog om Norden deler en række nyttilflyttere deres undren over de selvfølgelig nordiske vaner og værdier – og deres oplevelser i det nordiske Paradis på jord, som det ikke altid er lige let at sætte fødderne korrekt i.

Af Kirsten Weiss

- Er her altid så meget trafik, spørger jeg undrende. Jeg sidder i en bil i Oslo, en ganske almindelig torsdag eftermiddag, og trafikken snegler sig afsted.

- Folk er på vej på hytte. Sådan her er hver torsdag, svarer min norske kollega, mens hun styrer sin svenske Volvo gennem bilkøerne ud af byen.

- Jamen, det er jo kun torsdag, indvender jeg.

- Ja, ja, men i morgen 'arbejder folk hjemme', forklarer min kollega mig med et stort smil og en lille snert af slet skjult ironi.

Et par uger efter møder jeg en tysk topchef, der er udstationeret i Norge. Det er han glad for. Lige bortset fra at hans medarbejdere stort set aldrig er til stede på kontoret samtidig, men som han med en spiddende blanding af humor og seriøs undren formulerer det, 'jævnligt er hjemme med sygt barn eller syg hund'. Den slags kræver en hel del rummelig kulturforståelse for kløften mellem tysk og nordisk arbejdskultur.

Jeg forstår den tyske topchef og hans forvirring. For den selvsikkerhed 26 mio. mennesker på en lille

Kirsten Weiss – journalist og forfatter til denne artikel og til bogen. Foto: Robin Skjoldborg

bitte plet på kloden, fører sig frem med er slående. Det samme er den åbenlyse glæde over at have fundet en livsform, der naturligvis er alle andre nationer og kulturer overlegen.

De fem små nordiske lande, vi bor og lever i, er ikke verdens navle. Men vi opfører os ofte som om vi er. Det er en af mine konklusioner, efter at jeg i arbejdet med bøgerne 'Norden for Nybegyndere' og dens engelsksprogede søsterversion 'Living with Vikings', har været på rejse i min egen nordiske identitet – blandt mennesker, der ikke er opvokset med de nordiske værdier, der forekommer os så selvfølgelig.

Lighed og ufrihed

For de mange mennesker, som i disse år vælger at slå sig ned i de nordiske lande for at leve, bo, arbejde, forelske sig og undre sig, fremstår vi først og fremmest som en stamme. En nordisk stamme, den norske socialantropolog Thomas Hylland Eriksen engang beskrev som en flok "velhavende, oplyste, rationelle protestanter, der keder sig i deres velfærdsstater, med et afslappet forhold til sex og en næsten institutionaliseret længsel efter det enkle liv og naturen". Og velfærdssamfundet og de værdier, det bygges på, betragtes ofte med lige dele umiddelbar rædsel og undren; efterfulgt af en stille forståelse af, at det giver mening at indrette sig med

velfungerende demokratiske institutioner, tillid, tid til både arbejde og familie samt organisationer med flade hierarkier og idéen om, at "min idé er lige så god som din, selv om du er min chef".

Beslutninger kan derfor også tage lang tid at træffe i Norden. Og den tilstræbte lighed kan skiftevis opleves som velmenende og snærende. F.eks. når man, som en herboende fransk kvinde noterer sig, ikke bare kan invitere børnenes bedste venner hjem til lagkage, men i fællesskabets ånd skal byde hele klassen.

- I dag kan jeg godt se pointen med at bringe børnene sammen for at forebygge mobning. Jeg forstår det 100 pct., men jeg er ikke 100 pct. enig. Jeg savner mere frihed til at gøre det, vi selv vil, men omsorgen for fællesskabet bliver brugt som forklaring på meget i Skandinavien. Prisen vi betaler for fællesskabet er mindre frihed. Det gælder også for hele velfærdssystemet, siger den franske kvinde, der lige som en anden fransk tilflytter må sande, at man, selv som repræsentant for landet, der opfandt frihed, lighed og broderskab, må se sig slået af den nordiske lighedstankegang:

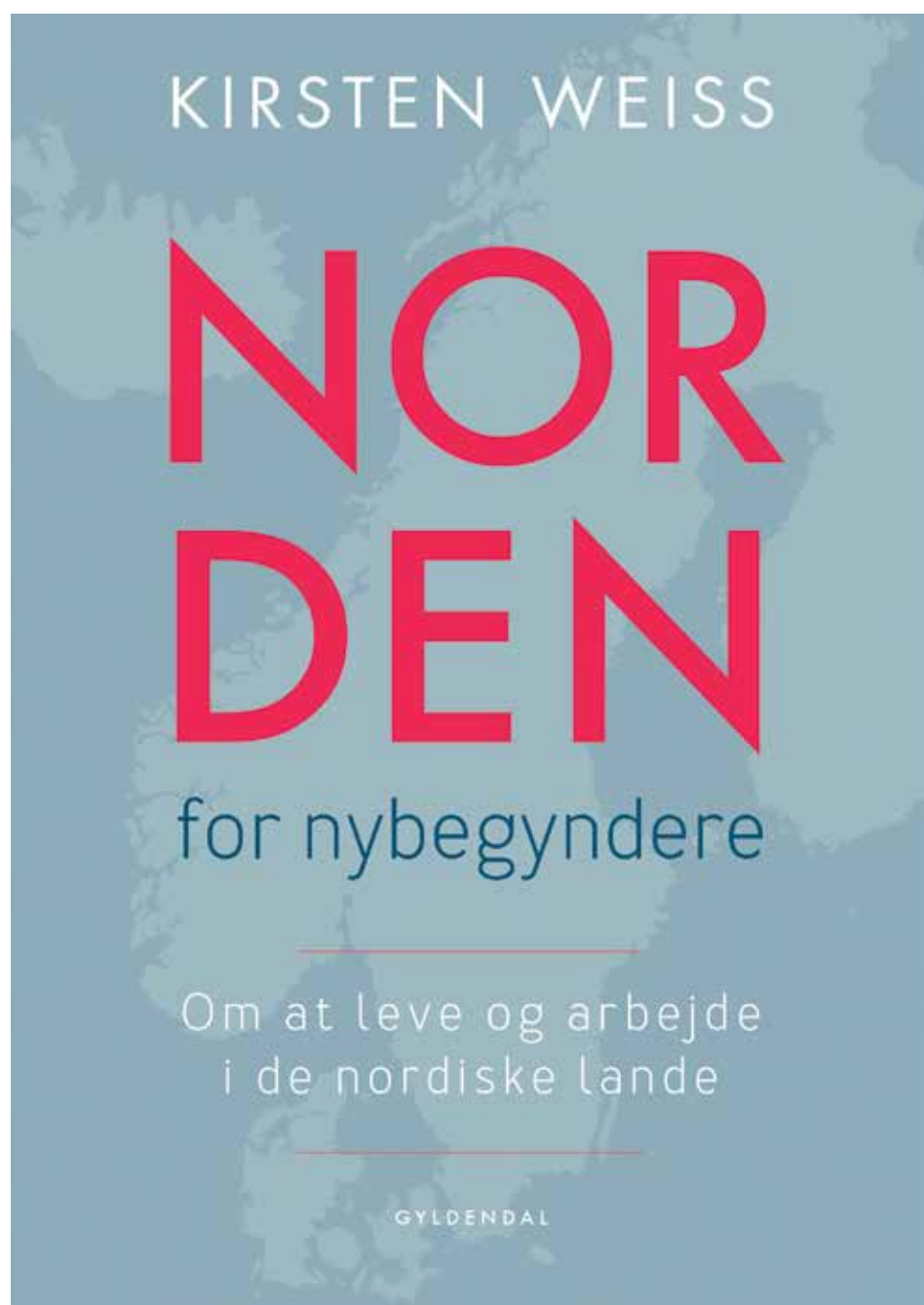
- Jeg havde en virkelig mærkelig samtale på kontoret i Sverige om administrative opgaver, hvor jeg forsøgte at argumentere for, at det var tåbeligt, at jeg, med den højeste løn på kontoret, brugte min tid på at sidde og lave rejseafregninger. Svaret, jeg fik, var: "Ja, ja, det er rigtigt, at din løn er højere end vores, men her er vi alle lige". Jeg tænkte, at jeg bestemt heller ikke havde sagt andet, for mig handlede det ikke om status, men om praktik, siger topchefen med mange globale udstationeringer på cv'et.

Sarte over for kritik

Lige som mange andre nybegyndere oplever han, at det kan være svært at sætte sin fod korrekt i Norden – til trods for, at tillidsniveauet her er tårnhøjt. Det samme er den stærke nordiske overbevisning om, at lige præcis her hos os ligger livets sande værdier. Men den voluminøse nordiske selvbevidsthed er samtidig følsom og sart, når det kommer til kritik

eller blot forsigtige forslag om at lade sig inspirere af andre. Vé den fremmede, der foreslår nye bol-ler på værdisuppen. Eller som en leder med rødder i Latinamerika bemærker:

- Danskerne kan ikke udholde, at andre kritiserer dem! Tilslutter du dig deres egne kritiske observationer, kan du høre stilheden i rummet vokse. Jeg har efterhånden lært at

tie stille og lade danskerne om at kritisere sig selv.

Samme leder bemærker i øvrigt, og er her helt på linje med stort set alle andre nytilflyttere, at det er i særklasse forvirrende, at de samme nordiske kollegaer, som på jobbet er afslappede og imødekommende, ikke kunne drømme om at byde dig med hjem til et måltid mad efter arbejde: "Forvent ikke at omgås med mennesker fra jobbet uden for arbejdstid. Eller med mennesker du laver forretninger med. Dit sociale liv skal ligge et andet sted. Det kommer ikke med jobbet."

Stolthed og irritation

Der er ingen tvivl om, at vi i Norden står ret godt plantet i egen værdimuld og set udefra fremstår som en sær kombination af det jordbundne og det voldsomt selvforelskede. Vi udråbes år efter år til at være verdens lykkeligste, frieste og rigeste. Men sat på spidsen har en stor del af den udenlandske arbejdskraft, der i disse år søger mod nord, et forhåndskendskab til Norden, der strækker sig fra nydelsen af svenske Zlatan Ibrahimovićs lysende driblinger på fodboldbanen til fascinationen af en dystre Nordic Noir tv-serie med en heltinde, der med den ene hånd slås med dæmoniske forbrydere og med den anden med sin ex-mand.

Der er i Norden er stærk ambivalens over for det fremmede. Man skiftevis svulmer af stolthed, når mennesker udefra vil bo her. Og irriteres voldsomt, hvis de ikke forstår systemerne og den nordiske måde. Interessant nok er det forsøgene på at holde velfærdssamfundets værdier i hævd, som nytilflytterne til Norden udpeger som de mest tiltrækkende. Og derfor er Nordens bedste chance nok at tage de nye naboer i hånden og sammen skabe

velfærdsmodeller, der omfavner både globaliseringen og de stærke værdier, de nordiske lande bygger deres livssyn på.

Landene er små. De har altid været nødt til at tilpasse sig, men troen på menneskets værd og menneskets idéer er stærk. Dem er mange af de nye indbyggere – med et tiltrængt globalt twist – klar til at levere til det nordiske Paradis, de faktisk sætter stor pris på at bo i.

Bøgerne 'Norden for Nybegyndere – Om at leve og bo i de nordiske lande' og 'Living with Vikings – How to live and work in Scandinavia' er skrevet af forfatteren til ovenstående artikel, journalisten Kirsten Weiss. Bøgerne udkom i august i år på Gyldendal. Kirsten Weiss er desuden forfatter og foredragsholder med speciale i nordiske værdier og ledelse.

ISLAND, FÆRØERNE & IRLAND

NORDLYS-REJSE

Island pris fra **2.645,-**

4 dage / 3 nætter. Specialrejse med fokus på Nordlyset med afrejse hver dag i november og januar - marts. Til dig der vil se nordlyset danse i natten og opleve Islands naturperler!

Book nu på: www.bptravel.dk

Oplys koden: NORDEN NU

RUNDREJSER ELLER KØR-SELV

Vi tilbyder spændende kør-selv ferier eller rundrejser med dansktalende guider i Island og på Færøerne og engelsktalende guider i Irland.

Bestil din rejse i god tid for at få de bedste priser! Læs mere om de forskellige ture på vores hjemmeside.

KONTAKT OS

Tal med en af vores rejseekspertes om din ønskerejse!

**Ring i dag på
33 22 66 99**

HEKLA
travel

B&P TRAVEL
BUSINESS AND PLEASURE TRAVEL AGENCY

Medlem af rejsegarantifonden nr. 2195

www.bptravel.dk • sales@bptravel.dk • tlf. 3322 6699

Da Finland blev til Finland

Den 6. december er det 100 år siden, at Finland erklærede sig som selvstændig republik. Endda med Lenins, Trotskis og Stalins underskrifter på selvstændighedserklæringen. Tiden op til var præget af voldsomme politiske forviklinger.

Af Søren Sørensen

Kan man forestille sig den situation at prøjserne i 1814 var rykket hele vejen op til Limfjorden, og kongen af Prøjsen så havde indkaldt til stændermøde i Slesvig Domkirke og ophøjet Jylland i nationernes tal? Under og efter Napoleonskrigene blev der herset gevaldigt rundt med landegrænser og stater.

Med den russiske tsar Aleksander i prøjserkongens rolle og Borgå Domkirke i Slesvigs blev det virkelighed for den halvdel af kongeriget Sverige, der lå øst for Bottenhavet. Russiske styrker havde erobret det meste af denne halvdel, Finland, og i marts 1809 sammenkaldte Aleksander repræsentanter for befolkningen til et møde i Borgå Domkirke. Her udtalte han, at nu ophøjedes Finland i nationernes tal.

Dér har landet befundet sig siden, og i første omgang som et storfyrstendømme. Det blev ikke indlemmet som en provins i Rusland, det blev et land for sig med egen grundlov, eget sprog i forvaltningen, svensk nemlig, for det var Gustav III's svenske fra 1789, og fra 1863 også ledet af finlandske politikere og statsmænd. Storfyrsten af Finland, alias tsaren af Rusland, sendte en generalguvernør som sin repræsentant i spidsen for en regering af finlændere.

Tæt på indlemmelse i Rusland

Efter at Tyskland var blevet samlet i 1871, begyndte russiske generaler

og admiraler at blive nervøse over Finlands særstilling, ikke mindst fordi grænsen til Rusland lå så tæt op ad Sankt Petersburg. Det førte til at selvstyret i Helsingfors gradvis blev begrænset, og tsar Nikolaj planlagde at indlemme Finland i Det Russiske Rige.

Landet blev derfor heller ikke trukket ind i den første verdenskrig; blot lå der store russiske garnisoner i alle større byer, den største i Helsingfors. Men Rusland klarede sig dårligt i 1. verdenskrig, og det gjorde at tsar Nikolaj i marts 1917 abdicerede og overlod styret til de demokratiske partier i rigsdagen. Dermed abdicerede han jo altså også som storfyrste af Finland, og den provisoriske regering i Sankt Petersburg overlod styret af Finland til landdagen i Helsingfors.

Partierne her dannede en national samlingsregering; Socialdemokratiet sad på flertallet i landdagen, og dets leder blev dermed regeringsleder. I den lange periode af russisk tryk havde man ikke haft mulighed for at reformere det kommunale system, så her var det store og velorganiserede Socialdemokrati på det nærmeste uden indflydelse.

Det fik konsekvenser.

To politikorps

Politiet havde været rent russisk, og samtlige betjente skyndte sig hjem da tsaren abdicerede. Kommunerne

stod tilbage med problemet, men løsningen var nærliggende: arbejderbevægelsen havde organisationen i orden, alle lokale fællesorganisationer havde ordensgarder, oftest organiseret af fagforeningerne: røde garder. Hurtigt blev de efterlignet af de borgerlige som hvide garder, og længe fungerede de to garder i samarbejde om ro og orden.

Det blev ikke ved at gå. Arbejdsløsheden steg, de russiske matroser og soldater i de mange garnisoner var påvirket af revolutionen i Rusland, og indflydelsen fra bolsjevikkerne blev mærkbar.

I landdagen blev det et stigende problem at få lovgivningen til at virke. Lovene skulle ikke bare vedtages, de skulle også underskrives af storfyrsten – og han var der ikke. Regeringen i Sankt Petersburg overtog i første omgang den funktion, men det kunne partierne i Helsingfors ikke finde ganske rimeligt, så den funktion overtog de. I første omgang. Det fandt regeringen i Sankt Petersburg til gengæld urimeligt, så den opløste landdagen og udskrev nyvalg. Nu er vi midt på sommeren, og endnu fungerer samfundet som sædvanligt.

Imidlertid opfattede socialdemokraterne det som et overgreb, at russerne ville bestemme, hvorimod de borgerlige var ret fornøjede; de regnede med at de ved et nyvalg kunne mobilisere deres vælgere, så de kunne genvinde flertallet.

Eduskuntas (Riksdagens) bygning i Helsinki er bygget i klassicistisk stil af J.S. Sirén (1889-1961) og blev indviet i 1931. Ordet *Eduskunta* er afledt af finsk 'repræsentation', af *edustaa* 'repræsentere' og *kunta* 'forsamling'. Foto: norden.org

Sådan gik det også ved valget i oktober, og de borgerlige partier trængte socialdemokraterne ud af regeringskontorerne. Forhandlingerne på arbejdsmarkedet brød sammen i november, og der blev generalstrejke. Det kom der en del skærmydsler ud af, og de hvide garder tiltrak endnu flere medlemmer.

Det russiske statskup

Den 7. november kom så statskuppet i Sankt Petersburg/Petrograd: Lenin, Trotski og Stalin kom til magten. Det skræmte ikke socialdemokraterne i Finland; de var fortrolige med Lenins program for Det

Russiske Rige: Finland skulle ifølge programmet have sin fulde selvstændighed, han ville slet ikke have det med i sit Sovjetrusland.

Derimod skræmte det de borgerlige. I en vis udstrækning. For ledende kræfter i deres kreds havde for længst gode kontakter med Kejsertyskland, og de tyske styrker trængte længere og længere ind på russisk område, også op i Letland og Estland.

Den 6. december 1917 forelagde statsminister Per Evind Svinhufvud for landdagen et beslutningsfor-

slag om at erklære Finland for en selvstændig republik. Det blev naturligvis vedtaget, for alle partier havde fuld selvstændighed på programmet. Socialdemokraterne undlod imidlertid at stemme for forslaget; de mente at man burde have afstemt det med magthaverne i Petrograd, også selv om selvstændigheden for Finland var en del af Lenins program.

Nytårsaftensdag ankom en delegation fra Helsingfors til Petrograd og fik Lenins, Trotskis og Stalins underskrifter på selvstændighedserklæringen.

Øer i Norden: Vær med til at arrangere

Den 13.–19. november er der Nordisk Biblioteksuge med temaet 'Øer i Norden'. Du kan være med til at skabe årets største højtæltningsarrangement sammen med over 2000 andre institutioner og lokale Foreningen Norden-afdelinger i hele Norden og Baltikum. I 2016 havde Nordisk Biblioteksuge over 120.000 deltagere.

Nordisk Biblioteksuge er et stort højtæltningsarrangement, hvor man læser højt fra den samme nordiske litteratur på samme tidspunkt i hele Norden og Baltikum. I novembermørket arrangeres Nordisk Biblioteksuge af skoler, biblioteker, børnehaver, Foreningen Nordens lokalafdelinger samt øvrige kulturinstitutioner.

Med årets tema 'Øer i Norden' inviterer Nordisk Biblioteksuge både deltagere og arrangører med på øhop i den nordiske litteratur. I forbindelse med Finlands 100-års jubilæum i 2017 ønsker Nordisk Biblioteksuge at sætte fokus på den finske litteratur og årets udvalgte højtæltningsbøger er derfor alle skrevet af finske forfattere.

Nordisk biblioteksvecha
Öar i Norden
Nordisk biblioteksuge
Øer i Norden
Nordisk bibliotekuke
Øyer i Norden

Pohjoismaiden kirjastovilliko
Pohjolan saaret
Norræna bókasafnavila
Eggar á Norðurlöndum
Norðurlenskh bókasavnsvika
Oggjar í Norðurlöndum

Davvirihkalaš girjerájusvähkka
Davvi suolat
Nunani avannarlerni atuoagaqearfinni
sapaatip-akunnerat
Avannaani qeqertat